

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra etiky, psychologie a charitativní práce

Bakalářská práce

Pozice sociálního pracovníka v instituci speciální školy

Vedoucí práce: Ing. Mgr. Petra Samcová, Ph.D.

Autor práce: Lenka Lavičková

Studijní obor: Sociální a charitativní práce

Ročník: 3.

Forma studia: Kombinovaná

2019

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách, zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledky obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem odhalování plagiátů.

datum _____

_____
podpis studenta

Poděkování

Velice děkuji Ing. Mgr. Petře Samcové, Ph.D., za její vstřícnost, cenné rady a připomínky, které mi poskytla.

OBSAH

ÚVOD.....	5
1 TEORETICKÁ ČÁST	7
1.1 Vzdělávání v ČR.....	7
1.1.1 Děti, žáci a studenti se speciálními vzdělávacími potřebami.....	7
1.1.2 Poradenské služby poskytované školami a školskými zařízeními	8
1.1.3 Systém vzdělávání a výchovy dětí, žáků, studentů se speciálními vzdělávacími potřebami v ČR.....	12
1.2 Speciální pedagogika	15
1.2.1 Pojmy, kategorie a třídění speciální pedagogiky	16
1.2.2 Speciálně pedagogická diagnostika	18
1.2.3 Speciálně pedagogická praxe.....	19
1.3 Sociální práce.....	20
1.3.1 Školní sociální práce.....	20
1.3.2 Školní sociální pracovník	23
1.4 Rodina.....	24
1.5 Škola	25
1.6 Vztah rodina a škola.....	26
2 PRAKTICKÁ ČÁST	28
2.1 Cíl práce.....	28
2.2 Výzkumné otázky	29
2.3 Výzkumný soubor.....	29
2.4 Výzkumná strategie	30
2.5 Technika sběru dat	31
2.6 Harmonogram výzkumu	32
2.7 Zpracování dat	32
2.8 Etika výzkumu	33
2.9 Výsledky výzkumu	33
2.9.1 Přístup rodičů.....	34
2.9.2 Hygiena a intimita jako stěžejní okruh péče o děti	35
2.9.3 Finance jako překážka vzdělávání	36
2.9.4 Denní provoz	37
2.9.5 Sociální otázky	38
2.10 Shrnutí.....	39
ZÁVĚR	42
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	43
SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK.....	46
SEZNAM PŘÍLOH.....	47
ABSTRAKT	48
ABSTRACT.....	49
PŘÍLOHY	50

ÚVOD

Pro svou bakalářskou práci jsem zvolila téma opodstatněnosti přítomnosti sociálního pracovníka v instituci speciální školy. Práce poukazuje na vhodnost propojení pedagogické a sociální dimenze při hledání řešení souladu individuálních potřeb jedince v kontextu fungování a možností společnosti, ve které žije. Při výběru tématu mé bakalářské práce sehrály roli i osobní důvody, protože jsem sama matkou syna, který má speciální vzdělávací potřeby, a tak z vlastní zkušenosti vím, že výchova a vzdělávání takovýchto jedinců je mnohohrstevný, nesnadný, nikdy nekončící úkol, a to pro všechny, kteří se ho účastní.

Má práce má několik částí.

První kapitola a její podkapitoly teoretické části se budou věnovat výchově a vzdělávání v obecné rovině. Vymezí pojmy dítě, žák, student se speciálními vzdělávacími potřebami, a to, jakým způsobem a s jakými podmínkami a podporou je možné realizovat výchovu a vzdělávání pro tyto jedince ve formálním prostoru českého školství.

Druhá část bude obsahovat statě, které se zabývají speciální pedagogikou, tj. vědním oborem, který je orientován na výchovu, vzdělávání a osobnostní rozvoj jedinců, kteří jsou vůči většinové populaci znevýhodněni a mají speciální vzdělávací potřeby. Bude popsáno pojetí, charakter, předmět a cíl speciální pedagogiky, stejně tak budou definovány její pojmy, kategorie, systémy a zmíněna bude též speciálně pedagogická praxe.

Následovat bude třetí kapitola, která zaměří svou pozornost na sociální práci, nejprve obecně, poté bude přímo mířit ke školní sociální práci, k její funkci a modelům a k samotné osobě školního sociálního pracovníka.

V další čtvrté kapitole bude text věnován rodině jako neformálnímu, ale nezastupitelnému účastníkovi vzdělávání a výchovy dětí, včetně dětí se speciálními vzdělávacími potřebami.

Pátá kapitola teoretické části práce bude ukazovat důležitost instituce školy, její stěžejní funkci při výchově a vzdělávání, všimne si i role učitele.

V závěrečné kapitole teoretické části bude vysvětlen vztah mezi školou a rodinou a jejich vzájemná interakce.

Praktická část bude zodpovídat první výzkumnou otázku, o opodstatněnosti přítomnosti sociálního pracovníka ve speciální škole, jako člena interdisciplinárního týmu pečujícího o jedince navštěvující tuto instituci. Tato otázka bude zodpovězena za pomoci výzkumné otázky druhé, tj. jakých oblastí se týkají dotazy zákonných zástupců směrem k odborným pracovníkům instituce speciální školy.

V posledních kapitolách bakalářské práce bude shrnuta teoretická část bakalářské práce a konfrontována s poznatky získanými provedeným kvalitativním výzkumem.

1 TEORETICKÁ ČÁST

První kapitola práce se věnuje vzdělávání a výchově v ČR, které je realizováno na rovnoprávném přístupu všech jedinců, včetně jedinců se speciálními vzdělávacími potřebami. V podkapitolách je definován pojem žák, dítě, student se speciálními vzdělávacími potřebami, dále jsou uváděny možnosti jeho výchovy a vzdělávání v systému českého školství, nalézají se zde statě o možnostech podpory žáků, dětí, studentů se speciálními vzdělávacími potřebami, kterými jsou podpůrná opatření a poradenství poskytované školou nebo školským zařízením.

1.1 Vzdělávání v ČR

Vzdělávání ve školách a školských zařízeních obecně v podmínkách ČR legislativně upravuje zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon).¹ Tento zákon stanovuje podmínky, za kterých se realizuje výchova a vzdělávání. Dále tento zákon hovoří o právech o povinnostech fyzických a právnických osob, stejně jako stanovuje působnost orgánů vykonávajících státní samosprávu a samosprávu ve školství.² Vzdělávání a výchova v ČR jsou založeny dle školského zákona na zásadách rovného přístupu každého státního občana ČR nebo jiného občana členského státu Evropské unie bez jakékoliv diskriminace, včetně diskriminace z důvodu zdravotního stavu a také s ohledem na vzdělávací potřeby každého jedince.³ Současné české školství prochází obdobím zásadních změn, vzdělávání nabývá v celospolečenském pohledu na významnosti, stává se nástrojem umožňující dosahovat vlastní cíle. Podpora všech žáků i žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, je stěžejním cílem českého školství.⁴

1.1.1 Děti, žáci a studenti se speciálními vzdělávacími potřebami

Zohlednění vzdělávacích potřeb při výchově a vzdělávání upravuje školský zákon definováním pojmu dítě, žák, student se speciálními vzdělávacími potřebami a to následovně⁵: *„Dítětem, žákem a studentem se speciálními vzdělávacími potřebami se rozumí osoba, která k naplnění svých vzdělávacích možností nebo k uplatnění nebo*

---

¹ Zákon č. 561/2004 Sb., Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění platném k 28. 2. 2019

² Srov. zákon č. 561/2004 Sb., ustanovení § 1

³ Srov. zákon č. 561/2004 Sb., ustanovení § 2

⁴ Srov. HADJ MOUSSOVÁ, Z. *Úvod do speciálního poradenství*. Liberec: Technická univerzita v Liberci., 2002, s. 64

⁵ Srov. zákon č. 561/2004 Sb., ustanovení § 16

užívání svých práv na rovnoprávném základě s ostatními potřebuje poskytnutí podpůrných opatření. Podpůrnými opatřeními se rozumí nezbytné úpravy ve vzdělávání a školských službách odpovídající zdravotnímu stavu, kulturnímu prostředí nebo jiným životním podmínkám dítěte, žáka nebo studenta. Děti, žáci a studenti se speciálními vzdělávacími potřebami mají právo na bezplatné poskytování podpůrných opatření školou a školským zařízením.“⁶

Podpůrná opatření poskytovaná školou či školským zařízením jsou: úprava organizace vzdělávání, metod, hodnocení, forem vzdělávání, úprava podmínek pro přijetí a ukončení vzdělání, využití speciálních pomůcek, učebnic, zabezpečení výuky předmětů speciálně pedagogické péče, možnost prodloužení základního, středního nebo vyššího vzdělání, dopomoc ve výuce pedagogickým pracovníkem, kterým je asistent pedagoga nebo jiným pedagogický pracovník, např. tlumočnick do znakového jazyka. Dále pak možnost vzdělávání se dle individuálního vzdělávacího plánu. Podpůrná opatření poskytovaná školou nebo školským zařízením spočívají také v poradenství.⁷ „Poradenství je aplikovaná teoretická i praktická disciplína, která vznikla z potřeby pomáhat lidem v nesnázích a která se zabývá závažnými lidskými potřebami.“⁸ „Poradenství bývá nejčastěji a nejobecněji definováno jako profesionální vedení jedince s využitím psychologických poznatků.“⁹

1.1.2 Poradenské služby poskytované školami a školskými zařízeními

Poradenské služby jsou školami a školskými zařízeními zajišťovány v rozsahu odpovídajícího počtu žáků školy a vzdělávacím potřebám dětí, žáků, studentů.¹⁰ Řadu specifických otázek a problémů, které se vyjevují při výchově a vzdělávání žáků, dětí, studentů se speciálními vzdělávacími potřebami, je třeba řešit v součinnosti rodin takovýchto jedinců, ale také mnoha odborníků z řad škol či školských zařízení. Mezi odborníky ve školách se řadí: výchovný poradce, školní metodik prevence, zřídka speciální pedagog a školní psycholog.¹¹ Ve školských zařízeních, kterými jsou pedagogicko-psychologické poradny (dále jen „PPP“), se obvykle věnují dětem se speciálními vzdělávacími potřebami a jejich rodinám psycholog, speciální pedagog,

⁶ Zákon č. 561/2004 Sb., ustanovení § 16 odst. 1)

⁷ Srov. zákon č. 561/2004 Sb., §16 (2)

⁸ HADJ MOUSOVÁ, Z. *Úvod do speciálního poradenství*. Liberec: Technická univerzita v Liberci., 2002, s. 5

⁹ MATOUŠEK, O., kol. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2003, s. 86

¹⁰ Srov. ŠAUEROVÁ, M.; ŠPAČKOVÁ, K.; NECHLEBOVÁ, E. *Speciální pedagogika v praxi*. Praha: Grada, 2012, s. 42

¹¹ Srov. SLOWÍK, J. *Speciální pedagogika*. Praha: Grada, 2016, s. 38

logoped, sociální pracovník. Ve speciálně-pedagogickém centru (dále jen „SPC“), které je druhým školním poradenským zařízením, pak kmenoví pracovníci pracují v pozicích psycholog, speciální pedagog, sociální pracovník, doplňují je i jiní odborníci.¹² PPP a spolu s nimi SPC jsou garanty diagnostiky pro zařazení žáků se zdravotním postižením do existující formy speciálního vzdělávání.¹³ Školská poradenská zařízení jsou určena pro děti, žáka, studenty a jejich zákonné zástupce a spolupracují s orgány sociálně právní ochrany dětí, orgány péče o mládež a rodinu a mnoha dalšími institucemi, např. lékařskými.¹⁴

1.1.2.1 Poradenství poskytované školou – výchovný poradce, školní metodik prevence, školní psycholog, speciální pedagog

Na všech typech a stupních škol plní úkoly pedagogicko-psychologického poradenství výchovní poradci.¹⁵ Výchovní poradci na všech typech škol jsou často primárním poradenským subjektem, na který se mohou učitelé, žáci i rodiče v případě potřeby obrátit. Výchovní poradci citlivě zvažují všechny okolnosti v každém konkrétním případě a v případě potřeby zprostředkovávají navazující péči s adekvátními odborníky.¹⁶ Výchovní poradci jsou plně kvalifikováni ke své profesi studiem výchovného poradenství. Jedná se většinou o učitele. Výchovní poradci provádí především vyhledávání a orientační šetření žáků, pro jejichž vývoj je v ohledu psychickém nebo sociálním nutná zvýšená sledovanost. Dále se výchovní poradci zaměřují holisticky na vzdělávání, výchovu takovýchto žáků, sledují vývoj těchto žáků. Výchovní poradci také úzce spolupracují s rodinami žáků, především navrhnou aktuální i následnou péči v otázkách vzdělávání, výchovy, prevence, rozvoje schopností a dovedností žáků, napomáhají v oblastech školní úspěšnosti, uplatnění či při tvorbě profesní kariéry. Rodičům žáků a také řediteli školy výchovní poradci předkládají návrhy na koordinaci péče školy samotné a dalších participujících institucí péče.¹⁷

---

¹² Srov. NOVOSAD, L. *Poradenství pro osoby se zdravotním a sociálním znevýhodněním*. Praha: Portál, 2009, s. 200-205

¹³ Srov. ŠAUEROVÁ, M.; ŠPAČKOVÁ, K.; NECHLEBOVÁ, E. *Speciální pedagogika v praxi*. Praha, Grada, 2012, s. 43

¹⁴ Srov. zákon č. 561/2004 Sb., ustanovení § 116

¹⁵ Srov. ŠAUEROVÁ, M.; ŠPAČKOVÁ, K.; NECHLEBOVÁ, E. *Speciální pedagogika v praxi*. Praha: Grada, 2012, s. 42

¹⁶ Srov. NOVOSAD, L. *Poradenství pro osoby se zdravotním a sociálním znevýhodněním*. Praha: Portál, 2009, s. 209

¹⁷ Srov. PIPEKOVÁ, J. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. Brno, 2006, s. 51-52

Ve škole, v systému školního poradenství působí také vždy školní metodik prevence, který se podílí na koordinaci aktivit směřujících k preventivnímu působení na žáky v oblasti sociálně-patologických jevů (např. záškoláctví, vandalismu, sexuálního zneužívání) a v programu strategie prevence, realizace a udržitelnosti zneužívání návykových látek.¹⁸ Prevence, tj. předcházení nežádoucímu jevu, je ve školním prostředí především chápána jako prevence primární, obecná, určená všem. Školní metodik prevence, nejčastěji učitel, vykonává tuto činnost obvykle nad rámec svého pracovního učitelského úvazku, což má za následek přenášení jeho běžných povinností na další učitele, obvykle třídní.¹⁹

Funkce školního psychologa a školního speciálního pedagoga na všech školách není dosud plně vymezena, školní psycholog a speciální pedagog není přítomen ve všech školách. Pokud přítomni jsou, pak je většinou za hlavní cíl jejich činnosti považováno snižování rizika vzniku výchovných, výukových problémů a negativních jevů při vývoji žáků.²⁰ Prozatím školní speciální pedagogové a školní psychologové postupně na desítkách českých škol získávají poznatky a sbírají zkušenosti a tím postupně vymezují své postavení a profil svých aktivit.²¹

1.1.2.2 Poradenství poskytované školním poradenským zařízením

1.1.2.2.1 Pedagogicko-psychologická poradna (PPP)

Síť PPP vznikla v šedesátých letech minulého století a jejich činnost se zaměřuje na diagnostiku a péči o žáky se specifickými poruchami učení a chování, nebo o žáky mimořádně nadané, a na diagnostiku žáků, u kterých je předpoklad mentálního postižení.²² Poskytuje pedagogicko-psychologické a speciálně-psychologické poradenství a pedagogicko-psychologickou pomoc při výchově a vzdělávání dětí, žáků, studentů.

Poradenství je uskutečňováno ambulantně v místě pracoviště PPP nebo se jeho činnost realizuje návštěvami zaměstnanců ve školách nebo školských zařízeních. Poskytují poradenství v mnoha směrech. Stěžejní je zjišťování pedagogicko-psychologické připravenosti žáků na povinnou školní docházku speciálně pedagogickou

---

¹⁸ Srov. tamtéž

¹⁹ Srov. KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2008, s. 150

²⁰ Srov. PIPEKOVÁ, J. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. Brno, 2006, s. 52

²¹ Srov. NOVOSAD, L. *Poradenství pro osoby se zdravotním a sociálním znevýhodněním*. Praha: Portál, 2009, s. 209

²² Srov. ŠVARCOVÁ, I. *Základy speciální pedagogiky*. Praha: Parta, 2012, s. 10

diagnostikou, koordinace mezi rodinou žáka a řediteli škol v záležitostech zařazení žáka do školy. Také poskytují škole metodickou podporu. PPP pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami vypracovává na základě svých zjištění a šetření programy a návrhy podpůrných opatření odpovídající individuálním potřebám jedince. Také se věnují žákům, kteří jsou rizikově školsky neúspěšní nebo jsou problematičtí v osobním a sociálním vývoji. Prostřednictvím metodiky prevence zajišťuje prevenci sociálně patologických jevů.²³

1.1.2.2 Speciálně pedagogické centrum (SPC)

SPC začala působit v prostoru systému poradenství v devadesátých letech minulého století a byla zaměřena na klienty se zdravotním postižením. Nejčastěji se zřizovala při speciálních školách a často byla jejich specializace spojena s konkrétním typem postižení.²⁴ Těžiště komplexních služeb spočívá v systematické práci poradenské, kterou poskytuje zejména při výchově a vzdělávání žáků s mentálním, tělesným, zrakovým či sluchovým postižením, vadami řeči, souběžným postižením více vadami nebo autismem. SPC poskytuje přímé speciálně-pedagogické a psychologické intervence, pokud není možné zajištění těchto služeb školou nebo školským zařízením, kde je dítě, žák, student zařazen. Dále ambulantně, v místě sídla nebo ve školském zařízení pečující o děti, žáky, studenty, případně v rodině, zjišťuje vzdělávací potřeby výše jmenovaných, vystavuje na základě všech podkladů participujících odborníků (např. posudkového lékaře) podpůrná opatření pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, též provádí individuální speciálně-pedagogickou i psychologickou diagnostiku, nechybí ani informační a metodická činnost.²⁵ V SPC pracují zejména pracovníci na třech základních odborných pozicích a těmi jsou speciální pedagog, psycholog a sociální pracovník. SPC mohou být doplněna dalšími odbornými profesemi, např. lékařem nebo fyzioterapeutem. Všichni pracovníci musí znát problematiku zdravotního postižení, kterému se konkrétní SPC věnuje. Problematika klientů musí být řešena komplexně ve vzájemné spolupráci všech participujících

---

²³ Srov. MICHALÍK, J. *Rodiče a dítě se zdravotním postižením (nejen) na základní škole: speciální vzdělávací potřeby dětí a žáků a žáků se vzácnými onemocněními*. Pardubice: Studiopress pro Společnost pro MPS, 2013, s. 68-69

²⁴ Srov. ŠAUEROVÁ, M.; ŠPAČKOVÁ, K.; NECHLEBOVÁ, E. *Speciální pedagogika v praxi*. Praha: Grada, 2012, s. 43

²⁵ Srov. Vyhláška č. 72/2005 Sb. § 6 (2-4)

(rodina, žák, odborný personál SPC, školní pedagogové žáka, lékaři apod.).²⁶ Sociální pracovník SPC poskytuje klientům ambulantní formou na pracovišti či v místě bydliště klienta individuální konzultace a podporu. Informuje klienty o sociálně-právní legislativě a o možnostech zajištění odborné péče dalších odborných institucí z oblasti podpory a pomoci zdravotně postiženým nebo zdravotně znevýhodněným, a dále zprostředkovává tuto podporu a pomoc. Sociální pracovník SPC také pomáhá s výběrem kompenzačních pomůcek a v rámci týmu vede dokumentaci pro správní řízení a archiv.²⁷

1.1.3 System vzdělávání a výchovy dětí, žáků, studentů se speciálními vzdělávacími potřebami v ČR

V ČR existuje pro děti, žáky, studenty se speciálními vzdělávacími potřebami několik možností výchovy a vzdělávání. Jedná se o individuální integraci do institucí škol.²⁸ Integraci rozumíme snahu o úplné, komplexní zapojení handicapovaného jedince do většinové společnosti.²⁹ Dále lze zřídit pro žáky, děti studenty, s mentálním, tělesným, zrakovým, sluchovým postižením, vadami řeči, závažnými poruchami učení a chování, souběžným postižením více vadami nebo autismem, ve školách třídy, skupiny nebo studijní skupiny.³⁰ Další možností je pak zřízení školy pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami.³¹

1.1.3.1 Vzdělávání a výchova dětí se speciálními vzdělávacími potřebami v rámci inkluze do hlavního vzdělávacího proudu

Vzdělávání a výchova jedinců se speciálními vzdělávacími potřebami ve školách hlavního vzdělávacího proudu, kdy jsou těmto jedincům poskytnuta podpůrná opatření, a tito jsou pak individuálně integrováni do institucí škol, je jednou z možností.³² Žáky, děti, studenty, s mentálním, tělesným, zrakovým, sluchovým postižením, vadami řeči, závažnými poruchami učení a chování, souběžným postižením více vadami nebo

---

²⁶ Srov. MICHALÍK, J. *Metodický průvodce rodiče dítěte se zdravotním postižením (nejen) na základní škole*. Ústí nad Labem, 2012, s. 146

²⁷ Srov. MICHALÍK, J. *Rodiče a dítě se zdravotním postižením (nejen) na základní škole: speciální vzdělávací potřeby dětí a žáků a žáků se vzácnými onemocněními*. Pardubice: Studiopress pro Společnost pro MPS, 2013, s. 73-74

²⁸ Srov. VÍTKOVÁ, M., In LECHTA, V. *Základy inkluzivní pedagogiky*. Praha: Portál, 2010, s. 169

²⁹ Srov. FISCHER, S.; ŠKODA, J. *Speciální pedagogika*. Praha: Triton, 2008, s. 25

³⁰ Srov. zákon č. 561/2004 Sb., § 16(9)

³¹ Srov. tamtéž

³² Srov. SLOWÍK, J. *Speciální pedagogika*. Praha: Grada, 2016, s. 37

autismem, je možno zařadit do tříd, skupin nebo studijních oddělení zřizovaných ve školách v případě, že povaha speciálních vzdělávacích potřeb jedince je závažná a výchova a vzdělávání takového jedince je možná pouze zařazením do takové třídy, skupiny nebo oddělení.³³

Současným trendem je začleňování žáků se speciálními vzdělávacími potřebami do běžné většinové společnosti v rámci inkluzivní pedagogiky. Tato pedagogická disciplína se zabývá podmínkami, možnostmi a postupy optimálními pro jedince s postižením všech věkových kategorií.³⁴ Inkluze je principem a filozofií, která předznamenává, že by měl být vytvořen systém vzdělávání všech žáků dohromady s ohledem na jedinečnost každého jednotlivce. Inkluze se dá chápat také jako stav, kdy se jedinec s postižením rodí do společnosti, která jeho odlišnost přijímá, do společnosti, která akceptuje odlišnost každého svého člena.³⁵ Rovnost v přístupu ke všem příležitostem pro všechny je základním právem v současné demokratické společnosti. Ne pro všechny je však přístup inkluzivní pedagogiky vhodný, a to především z důvodů závažnosti, rozsahu a hloubky jejich zdravotního postižení.³⁶ Pro tyto žáky jsou zřízeny speciální školy v systému českého školství.³⁷

1.1.3.2 Vzdělávání a výchova dětí se speciálními vzdělávacími potřebami ve speciální škole

Žáci se speciálními vzdělávacími potřebami jsou vzděláváni v soustavě speciálního školství pod odborným vedením vysoce kvalifikovaných speciálních pedagogů. Naše česká školská soustava je zaměřena mnohem více na výkon, než na sociální a emocionální pozitiva, které má vzdělávání a výchova přinášet. Pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami je stěžejní individuální přístup připisující podanému výkonu menší váhu.³⁸ Speciální školy v ČR pro děti se speciálními vzdělávacími potřebami vychází z koncepce běžných škol, avšak s modifikacemi odrážejícími problematiku postižení (stupně a druhu), možnost a konkrétní rodinnou situaci každého jednotlivce.³⁹ Děti se mohou vzdělávat v mateřských školách (dále jen „MŠ“) pro zrakově, sluchově a

---

³³ Srov. zákon č. 561/2004 Sb., ustanovení § 16 odst. 9)

³⁴ Srov. KUDLÁČOVÁ, B., In LECHTA, V. *Základy inkluzivní pedagogiky*. Praha: Portál, 2010, s. 72

³⁵ Srov. BAZALOVÁ, B. *Vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami v zemích Evropské unie a v dalších vybraných zemích*. Brno: Masarykova univerzita, 2006, s. 7

³⁶ Srov. KUDLÁČOVÁ, B., In LECHTA, V. *Základy inkluzivní pedagogiky*. Praha: Portál, 2010, s. 73

³⁷ Srov. zákon č. 561/2004 Sb., ustanovení § 16 odst. 9)

³⁸ Srov. ŠVARCOVÁ, I. *Základy speciální pedagogiky*. Praha: Parta, 2012, s. 19

³⁹ Srov. VÍTKOVÁ, M., In LECHTA, V. *Základy inkluzivní pedagogiky*. Praha: Portál, 2010, s. 179

tělesně postižené, v MŠ logopedické, MŠ pro hluchoslepé, MŠ speciální, MŠ při zdravotnickém zařízení. Předškolní vzdělávání, promyšlené, odborně podepřené jako počáteční stupeň vzdělávání, hraje důležitou roli pro každého jedince. Aktivní rozvoj a pestrost v nabízených činnostech pro rozvoj osobnosti jedince, osobní spokojenost, dostatek podnětů v přiměřených možnostech jedince, napomáhá ke zdárnému ukotvení základů pro vzdělávání, motivuje jedince k dalšímu poznávání, podporuje spolužití s ostatními ve společnosti.⁴⁰

V rámci systému vzdělávání na základních školách (dále jen „ZŠ“) mohou žáci se speciálními vzdělávacími potřebami navštěvovat ZŠ pro zrakově, sluchově a tělesně postižené, pro žáky se specifickými poruchami učení nebo specifickými poruchami chování, ZŠ při zdravotnickém zařízení, ZŠ praktické a základní školy speciální (dále jen „ZŠS“). ZŠS mají odlišné organizační formy a jsou specifické v porovnání s běžnými ZŠ také v zaměření výuky. V ZŠS může být zřízen 1–3letý přípravný stupeň.⁴¹ ZŠS obvykle navštěvují žáci s mentálním postižením středního a těžkého stupně. Svým obsahem činností se ZŠS zaměřují na osvojení a rozvíjení přiměřených poznatků a pracovních dovedností, rozvíjení komunikačních a motorických dovedností. Nacvičovány a upevňovány jsou návyky sebeobsluhy, samostatnosti a soběstačnosti. Výuka je zajištěna jednak odborně, speciálně pedagogicky vzdělanými učiteli a jednak upravenou organizací, která splňuje nároky bezpečnosti, a kde je využíváno mnoha podpůrných opatření.⁴²

Realizaci úplného středního vzdělávání všeobecného charakteru zajišťují gymnázia, i s možností modifikace pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami. Stejně tak je tomu i u Střední odborné školy (dále jen „SOŠ“), které poskytují úplné střední odborné vzdělání nebo u Střední odborných učilišť (dále jen „SOU“) poskytujících odborné vzdělávání na středoškolské úrovni ve 2letých a 3letých oborech. Pro žáky s ukončeným vzděláním v základní škole praktické a v základní škole speciální jsou určeny 2leté a 3leté vzdělávací programy odborných učilišť a 1leté a 2leté vzdělávací programy praktických škol se zaměřením na získání a upevnění manuálních dovedností potřebných pro vykonávání jednoduchých pracovních činností s respektem k rozumovým možnostem žáků.⁴³ SOU navazují na vzdělávací program ZŠS a těžiště

---

⁴⁰ Srov. ŠVARCOVÁ, I. *Základy speciální pedagogiky*. Praha: Parta, 2012, s. 24

⁴¹ Srov. VÍTKOVÁ, M., In LECHTA, V. *Základy inkluzivní pedagogiky*. Praha: Portál, 2010, s. 180-181

⁴² Srov. ŠVARCOVÁ, I. *Základy speciální pedagogiky*. Praha: Parta, 2012, s. 66

⁴³ Srov. VÍTKOVÁ, M., In LECHTA, V. *Základy inkluzivní pedagogiky*. Praha: Portál, 2010, s. 180-181

jejich práce spočívá v přípravě na profesní uplatnění jedinců.⁴⁴ Cílem výuky ve speciálních školách je za pomoci speciálních přístupů, forem a metod práce zajistit všestranný rozvoj a podporu osobnosti každého jedince s využitím jeho potenciálu a umožnit každému jedinci dosažení pokroků v oblasti poznatkové nebo v oblasti vztahující se k životním dovednostem.⁴⁵ Tohoto cíle je dosahováno pomocí vědního oboru a tím je speciální pedagogika.⁴⁶

1.2 Speciální pedagogika

Druhá kapitola práce definuje interdisciplinární pedagogickou disciplínu, speciální pedagogiku, pomocí které se realizuje vzdělávání žáků, dětí, studentů se speciálními vzdělávacími potřebami z odborných zdrojů. Podkapitoly vysvětlují její předmět, pojmy a kategorie, popisují její nejužívanější systém třídění do tzv. pedií, poukazují též na sociální kontext tohoto vědního oboru. Dále se v podkapitolách práce zabývá též speciálně-pedagogickou diagnostikou, která hledá možnosti k nalezení příčin obtíží a určuje směr vedení a působení v pedagogické dimenzi v péči o jedince se speciálními vzdělávacími potřebami. Následné podkapitoly vysvětlují modely speciálně pedagogické praxe a cíle speciální pedagogiky.

„Speciální pedagogiku můžeme definovat jako vědní obor, který se zabývá zákonitostmi vývoje a vzdělávání a rozvojem jedinců, kteří jsou znevýhodněni vůči většinové populaci v oblasti fyzické, psychické nebo sociální a mají speciální výchovně vzdělávací potřeby.“⁴⁷ Speciální pedagogika je komplexní disciplína, která může být nahlížena více způsoby, každý z pohledů má svůj význam. V českém pojetí je vnímána především jako patřící do soustavy pedagogických věd.⁴⁸ „V užším slova smyslu jde o disciplínu a profesi s vlastní historií, zavedenými postupy, metodami a výzkumnými strategiemi zaměřenými na vzdělávání a sociální potřeby dětí a dospělých s postižením.“⁴⁹

Předmětem zájmu speciální pedagogiky je zkoumání zákonitostí vývoje a edukace jedinců se speciálními vzdělávacími potřebami z mnoha pohledů, např. dle příčiny

---

⁴⁴ Srov. ŠVARCOVÁ, I. *Základy speciální pedagogiky*. Praha: Parta, 2012, s. 69

⁴⁵ Srov. BAZALOVÁ, B. *Vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami v zemích Evropské unie a v dalších vybraných zemích*. Brno: Masarykova univerzita, 2006, s. 11

⁴⁶ Srov. POTMĚŠILOVÁ, P. a kol. *Sociální pedagogika v teorii a praxi*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2013, s. 51

⁴⁷ FISCHER, S.; ŠKODA, J. *Speciální pedagogika*. Praha: Triton, 2008, s. 14

⁴⁸ Srov. PANČOCHA, K., *Postižení jako axiologická kategorie sociální participace*. Brno, 2013, s. 14

⁴⁹ PANČOCHA, K. *Postižení jako axiologická kategorie sociální participace*. Brno, 2013, s. 14

vzniku, z možnosti aplikace speciálně-pedagogických metod a prevence vyrovnání znevýhodněného jedince s jeho postižením.⁵⁰ „Předmětem speciální pedagogiky je zkoumání zákonitostí procesu edukace a socializace dětí, žáků a dospělých se speciálními vzdělávacími potřebami a souvislostí s těmito procesy. Předmětem speciálně-pedagogické intervence je osoba se zdravotním postižením, zdravotním a sociálním znevýhodněním.“⁵¹

Speciální pedagogika je obor interdisciplinární. Je součástí pedagogiky, jakožto základního vědního oboru pro speciální pedagogiku. Společně s dalšími vědními obory (psychologie, sociologie, medicína, aj.) a filozofickými disciplínami, především etikou, se utváří a formuje do své aktuální podoby. Etika a její nauka o hodnotách tvoří základ pro tvorbu východisek, teoretických i obecných, pro speciální pedagogiku. Tato východiska napomáhají k formulaci cílů, formativních i informativních v oboru speciální pedagogiky, a také k formulaci profesionální etiky speciálních pedagogů.⁵² Speciální pedagogika má nejbližší vztah k obecné pedagogice a didaktice. Jejich vzájemný vztah je dán filozofickým principem dialektické jednoty obecného a jedinečného, speciálního.⁵³

1.2.1 Pojmy, kategorie a třídění speciální pedagogiky

Speciální pedagogika jako samostatný obor je přínosem všude tam, kde jde o člověka s handicapem.⁵⁴ Handicap a také porucha patří mezi pojmy a kategorie současných modelů speciální pedagogiky.⁵⁵ „Poruchu můžeme vymezit jako jakoukoliv ztrátu nebo abnormalitu v psychologické, fyziologické nebo anatomické struktuře nebo funkci. Handicap lze vymezit jako nepříznivý stav nebo situaci pro daného jedince, který omezuje nebo znemožňuje plnění úloh, ztěžuje jeho uplatnění v porovnání s většinovou populací, ztěžuje dosahování běžných společenských cílů. Znevýhodnění je totožné s pojmem handicap, znevýhodněný jedinec je handicapovaný v důsledku poruchy nebo defektu.“⁵⁶

Do skupiny jedinců se zdravotním znevýhodněním řadíme jedince se zdravotním oslabením různého druhu, dlouhodobě nemocné nebo jedince s lehčími zdravotními

⁵⁰Srov. RENOTIÉROVÁ, M.; LUDVÍKOVÁ, L. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004, s. 16

⁵¹ VALENTA, M. a kol. Přehled speciální pedagogiky: rámcové kompendium oboru. Praha: Portál, 2014, s. 9

⁵² Srov. VALENTA, M. a kol. Přehled speciální pedagogiky: rámcové kompendium oboru. Praha: Portál, 2014, s. 10

⁵³ Srov., PIPEKOVÁ, J. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. Brno, 2006, s. 97

⁵⁴ Srov. SLOWÍK, J. *Speciální pedagogika*. Praha: Grada, 2016, s. 10

⁵⁵ Srov. FISCHER, S.; ŠKODA, J. *Speciální pedagogika*. Praha: Triton, 2008, s. 19

⁵⁶ VALENTA, M. a kol. Přehled speciální pedagogiky: rámcové kompendium oboru. Praha: Portál, 2014. s. 19

poruchami vedoucími k poruchám učení a chování, které vyžadují zohlednění při vzdělávání.⁵⁷ Handicapy a znevýhodnění dle druhu rozlišujeme na tělesné, kdy k příčině vzniku došlo z důvodu nemoci, úrazu či došlo ke ztrátě hybnosti a mobility. Dále rozlišujeme poruchy komunikace, kam spadá problematika nemožnosti či ztráty vnímání, příjem podnětů a jejich zpracování a následné reagování. Třetí oblastí jsou mentální poruchy, kde je zasažena oblast rozumových schopností. A poslední oblastí je oblast poruch chování, kde je tato problematika stěžejně nahlížena s ohledem na nebezpečnost a závažnost v celospolečenském kontextu. Dále rozeznáváme tři stupně handicapů a poruch, a to lehké, střední, těžké, které obvykle přecházejí plynule jedna do druhé. Poruchy a handicapy mohou vznikat v jakémkoliv období lidského života, včetně prenatálního.⁵⁸

Postižení je vždy také definováno v sociálním kontextu.⁵⁹ „Zdravotní postižení i handicap (jako možný sekundární důsledek postižení či nemoci) jsou víceméně společenskými pojmy, odvíjejícími se ze vztahu mezi tělesným, smyslovým nebo psychickým poškozením a společenským prostředím.“⁶⁰ Pojem zdravotní postižení se stále více ukazuje jako nevyhovující z důvodu definice pojmu lidského zdraví, kdy je pojem zdraví primárně více vztahován k absenci nemoci nebo výskytu nemoci nebo poruchy, což je jedna věc, ale komplex příčin i důsledků toho, že je něco v nepořádku, tzn. je poškozena jedna oblast lidské existence, a jedinec může kvůli tomu být znevýhodněn, je věc druhá. Zdraví je z holistického pohledu definováno jako soulad bio-psycho-sociálních faktorů a rovnovážný stav tělesné, duševní, spirituální i společenské pohody jedince. Zdraví tedy představuje určitý stav žádoucí ucelenosti a integrity lidského jedince. Různě velká porucha tohoto stavu a zmíněného souladu i následné omezení sebeurčení a přístupu k životním příležitostem je tím, co transformuje zdravotní poruchu, nemoc nebo postižení ve znevýhodnění, handicap a hrozící sociální vyloučení.⁶¹

Speciální pedagogiku lze nejpraktičtěji rozdělit do systému tzv. pedií.⁶²

- „Logopedie – speciální pedagogika osob s narušenou komunikační schopností

---

⁵⁷ Srov. OPATŘILOVÁ, D. *Pedagogicko-psychologické poradenství a intervence v raném a předškolním věku u dětí se speciálními vzdělávacími potřebami*. Tišnov: Sursum, 2006, s. 107

⁵⁸ Srov. FISCHER, S.; ŠKODA, J. *Speciální pedagogika*. Praha: Triton, 2008, s. 20-22

⁵⁹ Srov. PIPEKOVÁ, J. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. Brno, 2006, s. 101

⁶⁰ NOVOSAD, L. *Poradenství pro osoby se zdravotním a sociálním znevýhodněním*. Praha: Portál, 2009, s. 16

⁶¹ Srov. NOVOSAD, L. *Poradenství pro osoby se zdravotním a sociálním znevýhodněním*. Praha: Portál, 2009, s. 16

⁶² Srov. VALENTA, M. a kol. *Přehled speciální pedagogiky: rámcové kompendium oboru*. Praha: Portál, 2014, s. 9

- *Psychopedie – speciální pedagogika osob s mentálním postižením či jinou duševní poruchou*
- *Tyflopedie – (taktéž oftalmopedie) – speciální pedagogika osob se zrakovým postižením*
- *Somatopedie – speciální pedagogika osob s postižením hybnosti-tělesně postižených, nemocných a zdravotně oslabených*
- *Surdopedie – speciální pedagogika osob se sluchovým postižením*
- *Etopedie – speciální pedagogika osob s rizikovým chováním, psychosociálně ohrožených, s poruchami chování“⁶³*

V současnosti můžeme připojit k pedím speciální pedagogiky ještě dvě subdisciplíny:

- *„Speciální pedagogika osob s kombinovaným postižením (jedinci s více vadami)*
- *Parciální nedostatky, kam patří problematika výchovy a vzdělávání osob se specifickými poruchami učení“⁶⁴*

1.2.2 Speciálně pedagogická diagnostika

Speciálně pedagogická diagnostika je nedílnou součástí speciální pedagogiky. Zaměřuje se na získání informací o osobnosti jedince, který je cílovou skupinou speciální pedagogiky, na jeho vzdělatelnosti a vychovatelnosti jako na hlavní předpoklad pro zařazení takového jedince do společnosti.⁶⁵

Speciálně pedagogická diagnostika se v širším pojetí zabývá podmínkami, možnostmi, efektivitou vzdělávání a výchovy jedinců, a úžeji pak i sociální terapií a socializací jedinců.⁶⁶ Speciálně pedagogická diagnostika cílí k nalezení příčin obtíží jedince a určuje směr vedení a působení v pedagogické dimenzi.⁶⁷ Poznatků speciálně pedagogické diagnostiky využívá speciálně pedagogická praxe, kdy výsledná komplexní diagnóza vzniká spoluprací týmu speciálního pedagoga, etopeda, lékaře, sociálního pracovníka či dalšího specialisty a slouží k celkovému pohledu na jedince,

⁶³VALENTA, M. a kol. *Přehled speciální pedagogiky: rámcové kompendium oboru*. Praha: Portál, 2014, s. 9

⁶⁴FISCHER, S.; ŠKODA, J. *Speciální pedagogika*. Praha: Triton, 2008, s. 17

⁶⁵Srov. PIPEKOVÁ, J. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. Brno, 2006, s. 57

⁶⁶Srov. VALENTA, M. a kol. *Přehled speciální pedagogiky: rámcové kompendium oboru*. Praha: Portál, 2014, s. 14

⁶⁷Srov. ŠAUEROVÁ, M.; ŠPAČKOVÁ, K.; NECHLEBOVÁ, E. *Speciální pedagogika v praxi*. Praha: Grada, 2012, s. 48

pro postupy pro jeho speciálně pedagogickou péči, a to z pohledu zdravotního, psychologického a sociálního.⁶⁸

1.2.3 Speciálně pedagogická praxe

Speciálně pedagogické praxe má své stěžejní modely a těmi jsou reedukace, tj. soubor postupů pro zlepšení výkonu narušené, poškozené funkce, kompenzace, tj. soubor postupů sledující zdokonalení jiných funkcí než porušené funkce, rehabilitace, tj. soubor postupů související se sebeuplatněním jedince z holistického pohledu, s jeho znovu-uschopněním, především z hlediska společenských vztahů, prevence jako soubor opatření k zabránění vzniku, rozvoji a i celospolečenské ochraně a v neposlední řadě patří k metodám speciálně pedagogické praxe speciální výchova a vzdělávání ve všech institucích poskytujících vzdělávání, všem věkovým kategoriím.⁶⁹

V speciálně pedagogické praxi jsou uplatňovány pedagogické zásady obecné, ale především zásady speciálně pedagogické. Mezi ně patří prevence s nutností preventivních předcházení poruch po stránce somatické i psychické včasnými preventivními vyšetřeními. Mezi speciálně pedagogické zásady řadíme také komplexnost, trvalé sledování jedince (dispenzarizace), zásady integrace, socializace, jako formy zařazování jedince do mnohých forem společenského života, do podnětného, optimálního prostředí.⁷⁰ Socializace osobnosti je chápána jako proces, v jehož průběhu si jednotlivec osvojí systém poznatků, hodnot, norem, postojů a způsobů chování, které jsou danou společností uznávány, a které umožňují začlenění a aktivní účast v dané společnosti.⁷¹

V praxi i v teorii si speciální pedagogika si klade základní tři cíle. Humanitární cíl vyjadřující právo na respekt a rozvoj, výchovný cíl umožňující komplexní vzdělání a ekonomický cíl, kdy mohou být v plné míře uplatněny dovednosti a schopnosti jedinců zdravotně postižených a sociálně a zdravotně znevýhodněných.⁷² Současné novodobé humanistické pojetí péče o jedince, kteří jsou cílovou skupinou speciální pedagogiky, má hlavní atribut a tím je lidská důstojnost.⁷³ Ohled na lidskou důstojnost

---

⁶⁸ Srov. FISCHER, S., ŠKODA, J. *Speciální pedagogika*. Praha: Triton, 2008, s. 32

⁶⁹ Srov. FISCHER, S., ŠKODA, J. *Speciální pedagogika*. Praha: Triton, 2008, s. 30-32

⁷⁰ Srov. ŠVARCOVÁ, I. *Základy speciální pedagogiky*. Praha: Parta, 2012, s. 15-16

⁷¹ Srov. LECHTA, V. *Základy inkluzivní pedagogiky*. Praha: Portál, 2010, s. 77

⁷² Srov. POTMĚŠILOVÁ, P. a kol. *Sociální pedagogika v teorii a praxi*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2013, s. 50

⁷³ Srov. FISCHER, S.; ŠKODA, J. *Speciální pedagogika*. Praha: Triton, 2008, s. 15

postihuje veškerou oblast lidského života, je klíčovým pojmem pro mnoho oblastí a oborů, včetně sociální práce.⁷⁴

1.3 Sociální práce

Třetí kapitola definuje sociální práci z obecného pohledu, v podkapitolách nastiňuje koncepty zahraniční školní sociální práce, kde je tato již oblast sociální práce již řádně legislativně ukotvena, na rozdíl od ČR. Dále se podkapitoly věnují funkcím školním sociální práce a osobě školního sociálního pracovníka, dle zkušeností převzatých ze zemí, kde má tato oblast sociální práce již svou tradici.

„Sociální práce je společensko-vědní disciplína i oblast praktické činnosti, jejímž cílem je vysvětlování a řešení sociálních problémů.“⁷⁵ Snahou sociální práce je vytváření pozitivní klima ve společnosti. Sociální práce má mnoho nástrojů ke zlepšení nepříznivé situace lidí ve společnosti, a také je využívá. Jedná se o nástroje hmotné pomoci, osobní služby a výzkumné aktivity.⁷⁶ Sociální práce je také zaměřena na uskutečnění rovnováhy mezi očekáváním sociálního prostředí, kde se uspokojují potřeby jedinců a jejich schopností toto očekávání zvládat. Rovnováha, která má být uskutečněna je podmíněna různými okolnostmi, které představují jedinečnou charakteristiku jedince.⁷⁷ Sociální práce dotváří své teorie z teoretického i praktického pohledu, tak aby člověka nahlížela holisticky, jako na jedince, který svůj život reflexivně zvládá ve svém prostředí.⁷⁸

1.3.1 Školní sociální práce

Školní sociální práce jako zvláštní oblast sociální práce se jeví jako velice užitečná. V současné podobě je však sociální práce jako celek oddělena dle platné legislativy ČR od pedagogické práce.⁷⁹ Problematika optimální školního vzdělávání a výchovy ve všech vzdělávacích koncepcích a také péče o děti s různými postiženími, ohroženími, narušeními je stále aktuální a vyžaduje permanentní pozornost.⁸⁰ Školní sociální práce (dále jen „ŠSP“) v zemích, kde se vyprofiloval tento obor jako samostatný, má ve své

---

⁷⁴ Srov. MACHULA, T., In MATOUŠEK, O. a kol. *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál, 2013, s. 206

⁷⁵ MALÍK HOLASOVÁ, V. *Kvalita v sociálních službách a sociální práci*. Praha: Grada, 2014, s. 10

⁷⁶ Srov. tamtéž

⁷⁷ Srov. MUSIL, L. *Ráda bych Vám pomohla, ale--: dilemata práce s klienty v organizacích*. Brno: Marek Zeman, 2004, s. 15

⁷⁸ Srov. MATOUŠEK, O., a kol. *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál, 2013, s. 193

⁷⁹ Srov. KAPLÁNEK, M. In MATOUŠEK, O. a kol. *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál, 2013, s. 506

⁸⁰ Srov. LECHTA, V. *Základy inkluzivní pedagogiky*. Praha: Portál, 2010, s. 16

současné podobě mnoho oblastí působení. Mezi hlavní lze zařadit poradenství a případová práce, sociálně-pedagogická práce se skupinou a projekty, síťování a orientace na komunitu, spolupráce s rodinami žáků, volnočasové aktivity, práce na celostním rozvoji školy. ŠSP napomáhá při naplňování sociálních funkcí školy, tím, že koordinuje a zprostředkovává služby všech institucí (např. škola, rodina, komunita, orgány sociálně-právní ochrany), které se účastní v procesu sociálního rozvoje dětí a mládeže. Neméně důležitým úkolem ŠSP je práce zaměřená na odchod žáka z procesu vzdělávacího do procesu pracovního.⁸¹ Důvodem je jeden ze základních požadavků současného školství, kterým je sepětí vzdělávání s požadavky trhu práce.⁸²

Pojem ŠSP nemá v české legislativě řádné ukotvení. ŠSP je širokou multidisciplinární disciplínou, jejíž podstatou je odbornost, důvěrnost, empatie, otevřenost a přístup založený na přátelském postoji. Do její působnosti patří prevence, identifikace, znalost a potření působení sociální patologických jevů, stejně jako znalost sociálních znevýhodnění. V rámci ŠSP je velmi důležitá spolupráce kvalifikovaného týmu osob, jenž může pomoci při řešení některých patologických situací. Vhodná je úzká spolupráce se speciálním pedagogem, a to především v oblasti práce osob se zdravotním znevýhodněním. ŠSP napomáhá žákům a studentům komplexně s jejich problémy a touto cestou jim napomáhá k úspěšnému vzdělávání jich samých, ale také v jejich dalším osobnostním rozvoji.⁸³

1.3.1.1 Funkce školní sociální práce

Funkce ŠSP jsou definovány různě, dle přístupů a v závislosti na tradici dané země. V USA je stát s nejdelsí tradicí ŠSP. Soukromé agentury a občanské organizace se v USA od roku 1906 do roku 1907 začaly organizovat v rámci dobrovolnictví za účelem pomoci žákům. Následně, v roce 1913, Výbor pro vzdělávání finančně pokryl a inicioval program pro pomoc žáků v jejich domácím prostředí a program pro umístování pedagogů do specializovaných oddělení škol. Dále se rozšířilo pole působnosti školního sociálního pracovníka (dále jen „ŠSPk“) v oblasti integrace žáků ze sociálně znevýhodněného prostředí do instituce školy. ŠSPk také spolupůsobil při

⁸¹ Srov. TOKÁROVÁ, A.; MATULAYOVÁ, T. In MATOUŠEK, O., a kol. *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál, 2013, s. 470

⁸² Srov. OPAŘILOVÁ, D., ZÁMEČNÍKOVÁ, D. *Předprofesní a profesní příprava zdravotně postižených*. OL Print Šlapanice, 2005, s. 10

⁸³ Srov. HURYCHOVÁ, E. Školská sociální práce v praxi. *Školní poradenství v praxi*, roč. IV, č. 1, 2017, s. 33–34.

prevenci sociálně patologických jevů ve škole, s uspokojováním sociálních potřeb žáků a v případě potřeby napomáhal se školní neúspěšnosti. V průběhu let se v americkém prostoru ukázala potřebnost pro institucionalizaci a legitimizaci ŠSP, a proto byly vytvořeny Národní asociací sociální práce v USA v roce 1976 standardy služeb ŠSP, které jsou neustále dle potřeb aktualizovány.⁸⁴ Americké publikace dávají velký význam profesi ŠSPk jako člena interdisciplinárního týmu odborných zaměstnanců veřejných škol a zdůrazňují environmentální poslání ŠSP při participaci na tvorbě prostředí rodiny i školy.⁸⁵

Další zemí, která má letitou tradici ŠSP, je Německo. Počátek se datuje od konce 60. let 20. století, kdy se ŠSP etablovala, konec 80. let je charakterizován zvýšeným zájmem o ŠSP a počátkem 90. let se v Německu ŠSP legislativně ukotvila. V německém pojetí je chápána ŠSP jako forma sociálně-právní ochrany mládeže (Jugendhilfe), což se projevuje i v různosti terminologie ŠSP (Schulbezogene Jugendarbeit, Schulbezogene Jugendhilfe, Soziale Arbeit an Schulen, Jugendarbeit an Schulen). V německém pojetí ŠSP je kladen důraz na spolupráci, zprostředkování, síťování školy jako výchovné instituce a sociálně-právní ochranou dětí a mládeže, případně ostatních účastníků v místě působnosti sídla školy.⁸⁶

1.3.1.2 Modely školní sociální práce

Uskutečňování ŠSP probíhá v různých zemích různě, v rámci teoretických koncepcí a modelů. Tyto koncepce i modely se vyvíjí, zdokonalují v metodice, kombinují. Nejběžněji se realizují čtyři základní modely ŠSP:

1. Tradiční klinický model zaměřený na případovou práci se žáky, kteří mají problémy v oblasti sociálního a emocionálního charakteru, které jsou jim následně překážkou v učení. ŠSPk poskytuje žákovi a jeho rodině služby, na instituci školu se pozornost nezaměřuje.
2. Model přeměny školy, kde se ŠSPk zaměřuje na hledání řešení v prostředí školy, a to i ve spolupráci s dalšími odbornými pracovníky školy.

---

⁸⁴ Srov. TOKÁROVÁ, A.; MATULAYOVÁ, T. In MATOUŠEK, O., a kol. *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál, 2013, s. 470

⁸⁵ Srov. SCHOOL SOCIAL WORK ASSOCIATION OF AMERICA. [online] [cit. 28. 1. 2019]. Dostupné na WWW: <<https://www.sswaa.org>>

⁸⁶ Srov. TOKÁROVÁ, A.; MATULAYOVÁ, T. In MATOUŠEK, O., a kol. *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál, 2013, s. 470

3. Komunitní školní model, který je zaměřený na komunity s omezenými sociálními a ekonomickými zdroji. ŠSPk jako koordinátor mezi institucí školy a komunitou provádí osvětu v komunitě a realizuje školní programy zacílené na pomoc žákům.
4. Sociálně-interakční model, který klade velký význam na vzájemný vztah vlivů a intervencí zaměřených na jednotlivé typy a kvalitu výměn mezi žáky, skupinami žáků, rodinami, školou a komunitou.⁸⁷

K dalším modelům též náleží model zdůrazňující složitost interakcí mezi žáky, školou a komunitou, který byl navržený Costinovou jako projekt multi-univerzitního konsorcia cíleného na plánování změny v sociálních službách pro žáky.⁸⁸

Pro další modely ŠSP je možno užít koncepce německé. Jedná se o čtyři modely:

1. Model založený na teoriích socializace a modernizace, který je zaměřen na vzrůstající ohrožení a problémy dětí a mládeže a chybějící podmínky socializace.
2. Model založený na teoriích školy, který je zaměřen naplnění sociální funkce školy.
3. Model založený na teorii transformace reflektuje sociální rizika, slabé vztahy mezi institucemi a sociálními problémy dětí a mládeže jako důsledek transformačních procesů, klade důraz na spolupráci rodičů a komunity.
4. Model vycházející z teorie rolí a profese jako výsledek prosazení modelu, kdy není možné, aby profese pedagoga a sociálního pracovníka byla slučována, protože ŠSP potřebuje odborníka na sociální problémy a sociální prostředí žáka.⁸⁹

1.3.2 Školní sociální pracovník

Školní sociální pracovník (ŠSPk) jako odborný školní zaměstnanec poskytuje instituci školy sociální poradenství, v integrační roli v sociální prevenci a i v intervenci instituce školy má své nezastupitelné místo, stejně tak iniciuje žádoucí změny ve prospěch žáků, jejich rodin a komunit. ŠSPk má tedy velký rozsah pracovního působení. Jeho kompetence by měli vycházet z dané situace a prostředí, z kterých by se také měla

⁸⁷ Srov. SARRI, R. C., MAPLE, F., *The school in the community*. Washington: National Association of Social Workers, 1972, s. 57-74

⁸⁸ Srov. COSTIN, L. *School Social Work Practice: A new model*. In *Social Work*, Vol. 20, No. 2 (Březen 1975), s. 135

⁸⁹ Srov. TOKÁROVÁ, A.; MATULAYOVÁ, T. In MATOUŠEK, O., a kol. *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál, 2013, s. 471

odvíjet jeho pracovní náplň. Pozice sociálního pracovníka vychází především ze společenského prostředí, ve kterém se nachází.⁹⁰

Školní sociální práce realizovaná školním sociálním pracovníkem může předcházet mnoho problémům. Společnost je účastníkem výchovně-vzdělávacího procesu, společně s rodinou a školou. Součinnost těchto tří činitelů je nezbytná. Na prahu třetího tisíciletí se ukazuje, že na účincích edukace závisí i další přežití společnosti.⁹¹

1.4 Rodina

Následující čtvrtá kapitola přispívá k pochopení tématu práce z hlediska přínosu a funkce rodiny, jakožto neformálního a neméně důležitého účastníka při výchově a vzdělávání všech jedinců, včetně jedinců se speciálními vzdělávacími potřebami, pokud se tito v rodině nacházejí.

Obecný význam rodiny ve společnosti je nepopíratelný. Nepřímo o tom svědčí i fakt, že společnost ji bere formálně i fakticky pod svou ochranu, a to i v právní úpravě. Rodinu z hlediska její hlavní role můžeme pojmut jako strukturovaný celek, jehož smysl, účel a náplň spočívá v utváření bezpečného, stabilního prostoru pro sdílení, reprodukci a produkci života jedinců.⁹² „Rodina je skupina osob přímo spjatých příbuzenskými vztahy, jejíž dospělí členové jsou odpovědni za výchovu dětí.“⁹³

„Výchova je proces záměrného a cílevědomého působení na vychovávaného, a to zejména cestou vytváření a ovlivňování podmínek pro rozvoj dětí a mladých lidí, pro jejich vlastní bytí se sebou samými, s druhými lidmi, se společenstvím, přírodou.“⁹⁴ Výchova nachází těžiště v procesu socializace.⁹⁵ V rodině, kde primárně socializace probíhá, existuje specifický systém hodnot, preference, ovlivňující její chování a jednání v interakci se společenským prostředím.⁹⁶

Rodina naplňuje mnoho funkcí, (biologicky-reprodukční, sociálně-ekonomickou, výchovnou, socializační, emocionální, ochrannou a domestikační, rekreační a regenerační), v realitě jsou jednotlivé funkce úzce propojené.⁹⁷ Jednou ze základních

---

⁹⁰ Srov. TOKÁROVÁ, A.; MATULAYOVÁ, T. In MATOUŠEK, O., a kol. *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál, 2013, s. 470

⁹¹ Srov. OPATŘILOVÁ, D. *Pedagogicko-psychologické poradenství a intervence v raném a předškolním věku u dětí se speciálními vzdělávacími potřebami*. Tišnov: Sursum, 2006, s. 7

⁹² Srov. PROCHÁZKA, M. *Sociální pedagogika*. Praha: Grada, 2012, s. 101

⁹³ GIDDENS, A. *Sociologie*. Praha: Argo, 2001, s. 156

⁹⁴ PELIKÁN, J., In Průcha J. *Pedagogická encyklopedie*. Praha: Portál, 2009, s. 19

⁹⁵ Srov. PROCHÁZKA, M. *Sociální pedagogika*. Praha: Grada: 2012, s. 93

⁹⁶ Srov. FISCHER S.; ŠKODA, J. *Speciální pedagogika*. Praha: Triton, 2008, s. 187

⁹⁷ Srov. PROCHÁZKA, M. *Sociální pedagogika*. Praha: Grada, 2012, s. 102

funkcí rodiny je biologicky-reprodukční funkce. Narození dítěte v rodině dotváří smysl lidského života.⁹⁸ Výchovná funkce rodiny spočívající v péči o děti v rodině. Vychází z cílevědomé snahy rodičů o předání hodnot, norem společenského chování dětem, vést děti ke vzdělání, k sebevýchově, být dětem oporou a vzorem, autoritou. Autorita je vnímána jako základní kategorie společenské bytí jedince, jenž podmiňuje kvalitu života, kvalitu jeho vztahů s ostatními členy společnosti a výchovné fungování jedince a společnosti.⁹⁹

V současné době lze v prostoru české rodiny hovořit o krizi rodiny, která zasahuje především oblast její funkcí.¹⁰⁰ Budoucí vývoj je nesnadno předpověditelný. Role rodiny, jako stěžejní výchovný prvek odkud jedinec pochází, kde se tvoří jeho osobnost, však bezesporu zůstane.¹⁰¹ Rodina je chápána jako instituce odpovědná za rozvoj svých dětí a společností by měla být podporována.¹⁰²

Každé dítě má své psychické potřeby, a to i děti se speciálními vzdělávacími potřebami. Výrazně se liší, jak jsou potřeby dětí uspokojovány s ohledem na věk, pohlaví, osobní vybavení, společenské podmínky, představy rodičů i zdravotní stav, možností rodičů a jejich představ. Skutečně se liší i konkrétní výchovné cíle. Samo dítě se speciálními vzdělávacími potřebami chce fungovat jako ostatní děti a je třeba velké úsilí všech zúčastněných, aby mu byla v maximální míře umožněna realizace jeho potřeb.¹⁰³ Rodina má za úkol uspokojit potřeby dítěte, odhalit potenciál dítěte, a umožnit mu jeho realizaci. Stejný úkol náleží i dalším participujícím a mezi ně patří i škola.¹⁰⁴

1.5 Škola

Pátá kapitola dokresluje celkový pohled na práci, kdy poukazuje na důležitost školy v procesu výchovy a vzdělávání, nevylučuje z ní jedince se speciálními vzdělávacími potřebami.

---

⁹⁸ Srov. PROCHÁZKA, M. *Sociální pedagogika*. Praha, Grada, 2012, s. 103

⁹⁹ Srov. tamtéž, s. 107

¹⁰⁰ Srov. tamtéž, s. 112

¹⁰¹ Srov. tamtéž, s. 118

¹⁰² Srov. RABUŠICOVÁ, M., In RABUŠICOVÁ, M. a kol. *Škola a (versus) rodina*. Brno: Masarykova univerzita, 2004, s. 13

¹⁰³ Srov. MERTIN, V. U dítěte představuje hra především docela obyčejné učení. *Dětský sluch, Centrum pro dětský sluch Tamtam, o.p.s., 01/2018, s. 2- 4, Irbis*

¹⁰⁴ Srov. ŠVARCOVÁ, I. *Základy speciální pedagogiky*. Praha: Parta, 2012, s. 180

Škola je instituce, která uchovává a traduje výsledky lidského duchovní a hmotné kultury, a to v cílech a obsazích své výchovné a vzdělávací činnosti.¹⁰⁵ Škola je místem, kde lze vzdělání, výchovu i prevenci uskutečňovat dlouhodobě a systematicky, v optimálním životním období a na široké populaci.¹⁰⁶

Role prostředníka mezi institucí školy, žáky a jejich rodinami je přisuzována učiteli.¹⁰⁷ Učitel by měl naplnit vzdělávací potřeby rodičů, žáků i státu. Pozice učitele je velice obtížná, protože předává ustálené hodnoty a tradiční kulturní vzorce společnosti a současně má být hnací silou společenských změn. Učitel musí disponovat širokým všeobecným i odborným rozhledem. Nároky na učitele v oblasti výchovně-vzdělávací práce mají stoupající tendenci, přestože mnohdy jeho práci znesnadňuje řada činitelů, např. rodiče, kteří jednají v rozporu s jeho úsilím i úsilím školy.¹⁰⁸ Kompetence učitele můžeme definovat jako „komplexní demonstrovanou schopnost jednotlivce vykonávat speciální úkoly, potřebné na uspokojivé plnění speciálních požadavků nebo nároků zvláštních situací při výkonu odborných pracovních funkcí a jiných mimopracovních aktivit a sociálních rolí, zahrnuje praktické znalosti, dovednosti, postoje a jiné kvality osobnosti.“¹⁰⁹ Kompetence učitele jsou odlišné než kompetence jiných odborných pracovníků.¹¹⁰

1.6 Vztah rodina a škola

Závěrečná teoretická kapitola nastiňuje vztah rodiny a školy jako důležitý determinant při výchově a vzdělávání jedinců, ať už mají tito jedinci speciální vzdělávací potřeby či nikoliv.

Rodiče žáků jsou nesourodou skupinou s mnoha zájmy. V podstatě jsou neorganizováni a jejich spolupráce se školou vychází z povahy jejich přání a očekávání vůči škole.¹¹¹ Rodina a škola patří mezi instituce, které mají nejvýznamnější vliv

---

¹⁰⁵Srov. PROCHÁZKA, M. *Sociální pedagogika*. Praha: Grada, 2012, s. 126

¹⁰⁶ Srov. tamtéž, s. 182

¹⁰⁷ Srov. POTMĚŠILOVÁ, P. a kol. *Sociální pedagogika v teorii a praxi*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2013, s. 103

¹⁰⁸ Srov. NELEŠOVSKÁ, A. *Pedagogická komunikace v teorii a praxi*. Havlíčkův Brod, 2005, s. 12

¹⁰⁹ ŠVEC, V.; CHUDÝ, Š. *Pedagogika v teorii a praxi*. Zlín, 2004, s. 34

¹¹⁰ Srov. HADJ MOUSSOVÁ, Z. *Úvod do speciálního poradenství*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2002, s. 64

¹¹¹Srov., RABUŠICOVÁ, M., In RABUŠICOVÁ, M. a kol. *Škola a (versus) rodina*. Brno: Masarykova univerzita, 2004, s. 10

na chování, jednání a smýšlení každé osoby.¹¹² Různé modely vztahů mezi rodinami/rodiči a školami/učiteli se vyvíjely v souvislosti s kulturní a politickou růzností ke své aktuální podobě, kde model sdílené společnosti, zdůrazňující společnou odpovědnost rodičů a učitelů ve prospěch žáků, se ustálil ve své současné podobě.¹¹³ Rodiče žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, jejichž děti navštěvují speciální školy, stejně jako rodiče žáků v běžných školách, se v prostoru ČR málo angažují v aktivitách spojených se školou, a to i v aktivitách souvisejících s řízením a kontrolou škol.¹¹⁴ Při určování vzdělávací cesty pro dítě se speciálními vzdělávacími potřebami mají rodiče žáků rozhodující slovo. Je tomu tak i ve výchově a vzdělávání dětí v hlavním vzdělávacím proudu. Rodiče se společně s odborníky školy či školského zařízení spolupodílejí na postupech zásadního charakteru v oblasti výchovy a vzdělávání jejich dětí.¹¹⁵ Škola má společně s rodinou nejvýznamnější vliv na vývoj a rozvoj všech složek osobnosti jedince, i jedince se speciálními vzdělávacími potřebami, neboť základní atribut demokratické společnosti, právo na vzdělání a informace, nemůže být nikomu odepřen. Každá rodina, jejímž členem je jedinec se speciálními vzdělávacími potřebami, má své specifické možnosti. Péče o jedince se speciálními vzdělávacími potřebami představuje různou míru psychické i fyzické zátěže pro rodinu, ve které takovýto jedinec žije. Takovouto rodinu je nutno podpořit ekonomicky, ale také je třeba jí poskytnout zdravotnickou a speciálně-pedagogickou, psychologickou, metodickou, aj. péči. Vzájemná interakce mezi rodinou s jedincem se speciálními vzdělávacími potřebami, sociálním prostředím či komunitou, kam lze zařadit i instituci školy je jedním z faktorů, které ovlivňují kvalitu života jedince se speciálními vzdělávacími potřebami.¹¹⁶ Výchova a vzdělávání, ať již nabyté ve formálním prostoru výchovně vzdělávacím, nebo méně formální cestou, jsou pro každého jedince klíčem ke kontrole svého osobního rozvoje. Výchova a vzdělávání je stěžejní faktor pro rovnost

---

¹¹² Srov. JANIKOVÁ, H. *Klient v sociálních službách v konfliktu se zákonem* [online]. Benepal, 2014. [cit. 28.2.2019]. Dostupné na WWW: <http://www.benepal.cz/files/project_5_file/Klient-v-konfliktu.pdf>

¹¹³ Srov. RABUŠICOVÁ, M., In RABUŠICOVÁ, M. a kol. *Škola a (versus) rodina*. Brno: Masarykova univerzita, 2004, s. 12

¹¹⁴ Srov. ČIHÁČEK, V., In RABUŠICOVÁ, M. a kol. *Škola a (versus) rodina*. Brno: Masarykova univerzita, 2004, s. 104

¹¹⁵ Srov., BAZALOVÁ, B. *Vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami v zemích Evropské unie a v dalších vybraných zemích*. OL Print Šlapanice, 2006, s. 9

¹¹⁶ Srov. NOVOSAD, L. *Poradenství pro osoby se zdravotním a sociálním znevýhodněním*. Praha: Portál, 2009, s. 35

možností.¹¹⁷ Výchova je předmětem pedagogiky, a to jako její stěžejní pojem, kterým se snaží pedagogika vysvětlit a nalézt souvislosti v teorii a praxi výchovného působení.¹¹⁸

2 PRAKTICKÁ ČÁST

V teoretické části bakalářské práce byla rozpracována teoretická východiska pro praktickou část práce. Předmětem oboru speciální pedagogiky jsou jedinci, kteří z důvodu svého handicapu či poruchy v oblasti fyzické, psychické či sociální, mají speciální edukační potřeby a speciální potřeby v oblasti především osobnostního rozvoje a seberealizace ve společnosti, ve které žijí. Speciální pedagogika je vědního oboru patřící do systému pedagogických věd, jehož základní cíl lze vymezit jako dosažení maximální možné socializace jedinců výše popsaných, s ohledem na jejich jedinečnost. S tímto základním cílem úzce souvisí tvorba materiálních, ekonomických a psychosociálních podmínek a předpokladů k jeho dosažení. K předpokladům náleží variabilní a kvalitní sociální a poradenské služby a nezbytně také zákonné vymezení těchto služeb. Sociální a poradenské služby spadají do pole působnosti sociální práce. V souvislosti s výchovou a vzděláváním jedinců se speciálními vzdělávacími potřebami a z výše uvedeného je patrné, že jednou z možností dosažení optimální vyváženého stavu v prostoru českého školství pro nastavení kvality ve všech ohledech, je zavedení pozice školního sociálního pracovníka jako realizátora školní sociální práce. Text teoretické části práce byl veden snahou o postihnutí vzájemné souvislosti mezi vzděláváním a výchovou jedinců se speciálními vzdělávacími potřebami ve formální prostoru systému českého školství, ale také v neformálním, neméně důležitém prostoru rodiny.

2.1 Cíl práce

Na základě prostudované literatury a v souladu s teoretickou částí mé bakalářské práce je cílem praktické části prostřednictvím kvalitativního výzkumu zjistit, zda je zavedení pozice školního sociálního pracovníka jako odborného pracovníka interdisciplinárního týmu participujícího při výchově a vzdělávání dětí v instituci speciální školy opodstatněné.

---

¹¹⁷ Srov. OPAŘILOVÁ, D.; ZÁMEČNÍKOVÁ, D. *Předprofesní a profesní příprava zdravotně postižených*. OL Print Šlapanice, 2005, s. 104

¹¹⁸ Srov. PROCHÁZKA, M. *Sociální pedagogika*. Praha, Grada, 2012, s. 94

2.2 Výzkumné otázky

VO1: Je pozice sociálního pracovníka v instituci speciální školy opodstatněná?

VO2: Jakých oblastí se týkají otázky zákonných zástupců žáků speciální školy směřující k odborným zaměstnancům instituce speciální školy?

2.3 Výzkumný soubor

Pro výběr souboru byla zvolena metoda záměrného výběru. Metoda záměrného výběru je nejrozšířenější metodou používanou u kvalitativního přístupu. Záměrný (účelový) výběr vzorku je označení pro cílené vyhledání respondentů výzkumu. Kritériem výběru je vybraná vlastnost nebo projev této vlastnosti nebo stav (např. příslušnost k sociální skupině).¹¹⁹

Z důvodů anonymity není uveden název speciální školy, kde výzkum probíhal. I přesto bylo velice obtížné z důvodů nároků na možnost podávání informací a splnění všech povinností v rámci obecného nařízení, které představuje aktualizovaný právní rámec ochrany osobních údajů v evropském prostoru, známý pod anglickým názvem General Data Protection Regulation (GDPR), získat data pro výzkumnou část práce. Škola, ve které respondenti byli ochotni účastnit se výzkumu, poskytuje speciálně-pedagogickou péči dětem se speciálními vzdělávacími potřebami. Ve speciální škole je přibližně šedesát žáků. Školu navštěvují žáci s lehkým, středním i těžkým mentálním postižením, žáci s kombinovaným postižením, tělesným, smyslovým postižením, žáci s poruchami autistického spektra. Při škole není zřízeno SPC.

Pro výzkum bylo osloveno osm respondentů. Dva z oslovených respondentů odmítli poskytnout rozhovor, a to bez udání důvodu. Oslovení respondenti byli vybráni z důvodu reprezentativního vzorku z celé instituce speciální školy, která se skládá z mateřské školy speciální, základní školy speciální, praktické školy speciální. Respondenti byli seznámeni s tématem bakalářské práce a s účelem výzkumu práce. Všichni zúčastnění byli ujištěni o anonymitě práce a také, že získané informace poslouží pouze pro účely bakalářské práce. Všichni zúčastnění podepsali informovaný souhlas (viz příloha č. 1). V rámci výzkumu nejsou uváděna jména respondentů, a to z důvodů zachování anonymity. Respondenti v instituci speciální školy jsou zaměstnáni v pracovních pozicích: speciální pedagog, vychovatel, asistent pedagoga. Pro své

---

¹¹⁹ Srov. MIOVSKÝ, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada Publishing, 2006, s. 135

pracovní zařazení všichni respondenti mají plnou profesní kvalifikaci. Respondenti byli v textu označeni zkratkou písmene „R“ a číslem.

Označení	R1	R2	R3	R4	R5	R6
Pohlaví	žena	Muž	žena	žena	žena	muž
Věk	25	40	55	31	41	29
Pracovní zařazení	Asistent pedagoga	Speciální pedagog	Vychovatelka /Asistent pedagoga	Speciální pedagog	Speciální pedagog	Asistent pedagoga
Délka praxe (roky)	2	10	23	5	11	4

Všechny ženy – respondentky odpovídaly na otázky velice široce a se zaujetím. Z rozhovorů bylo zřejmé, že jejich práce je pro ně důležitá, zabývají se detailně okolnostmi jejich práce a snaží se porozumět všem aspektům, které jejich práce přináší. Při rozhovorech zacházely do podrobností a dokázaly vhodně, přesně a jasně popsat celou situaci. Všechny byly velice ochotné a nabízely v případě potřeby svou pomoc s doplněním dalších informací. Oproti tomu muži odpovídali velmi stručně a věcně, odpovědi nerozváděli. Toto jednání bylo z pohledu výzkumníka komplikované, protože se z těchto rozhovorů hůře analyzují výsledky.

2.4 Výzkumná strategie

Výzkumnou strategií byla zvolena zakotvená teorie. Zakotvená teorie, která byla vyvinuta v šedesátých letech 20. století. Autory této teorie jsou Barney Glaser a Anselm Strauss. Základní cíl metodologie autorů byly dva. Jednak zbavení nálepky subjektivismu a impresionismu a odstranění domněnky, že kvalitativní výzkum je pouze pouhý popis a druhým cílem bylo kompenzovat neschopnost kvalitativního výzkumu vytvářet nové teorie.¹²⁰ „Zakotvená teorie je teorie induktivně odvozená od zkoumání

¹²⁰Srov. ŠVARÍČEK, R.; ŠEĎOVÁ, K. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007, s. 84

jevu, který reprezentuje. To znamená, že je odvozena, vytvořena a prozatímně ověřena systematickým shromažďováním údajů o zkoumaném jevu a analýzou těchto údajů.¹²¹

Základní principy zakotvené teorie lze sumarizovat do šesti bodů:

1. Základním cílem zakotvené teorie není jednoduchý popis jevů, ale generování nové teorie.
2. Na základě dat identifikovat relevantní proměnné a následně operacionalizovat jejich vzájemný vztah.
3. Procesualita v zakotvené teorii je stěžejní jev. Zakotvená teorie ukazuje, jak změny v podmínkách ovlivňující jednání nebo interakci vedou ke změnám v reakci účastníků.
4. Existující odborná literatura je použita ex post, v okamžiku, kdy výzkumník chce vysvětlit, porovnat vlastní nálezy s nálezy ostatních výzkumníků.
5. Ambicí zakotvené teorie je dostat požadavků validity, souladu teorie a pozorování, zobecnitelnosti, reprodukovatelnosti, přesnosti, kritičnosti a ověřitelnosti. Jako nástroj pro analýzu dat byla vyvinuta sada systematických procedur.
6. V základu vyvinutých procedur existuje konstantní komparace. Datové úryvky jsou vzájemně komparovány, porovnávány s nadřazenými koncepty, tyto koncepty jsou také porovnávány mezi sebou, s cílem odhalit společnou bázi jednotlivých skupin jevů, anebo poukázat na odlišnost jevů.¹²²

2.5 Technika sběru dat

Pro praktickou část bakalářské práce byla zvolena strategie kvalitativního výzkumu. Neexistuje jeden obecně uznávaný způsob nebo vymezení, jak dělat kvalitativní výzkum. Kvalitativní výzkum je široké označení pro mnoho přístupů, kdy výzkumník vytváří holistický obraz, analyzuje, informuje o názorech účastníků výzkumu a provádí zkoumání v přirozených podmínkách.¹²³ „Kvalitativní výzkum je nenumerické šetření a interpretace sociální reality, s cílem odhalit význam podkládaný sdělovaným informacím.“¹²⁴ Mezi kvalitativní metody patří také strukturované, polostrukturované a nestrukturované rozhovory. Strukturovaný rozhovor nebývá plně produktivní,

---

¹²¹STRAUS, A.; CORBINOVÁ, J. *Základy kvalitativního výzkumu. Postupy a techniky zakotvené teorie*. Boskovice, Albert, 1999, s. 14

¹²²Srov. ŠVARŤÍČEK, R.; ŠEĎOVÁ, K. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007, s. 86

¹²³Srov. HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: Metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005, s. 50

¹²⁴DISMAN, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Karolinum, 2002, s. 285

vyžaduje pečlivě formulované otázky pro respondenty a respondentům má menší prostor pro vlastní sdělení. Tento typ rozhovoru se používá, když je nutné minimalizovat variaci otázek kladených dotazovanému. Redukuje se tak pravděpodobnost, že se data získaná v jednotlivých rozhovorech budou výrazně strukturně lišit. U metody nestrukturovaného rozhovoru může dojít k nežádoucímu rozšíření témat a následně k nemožnosti objektivní analýzy dat.¹²⁵ Metoda polostrukturovaného rozhovoru umožnila udržet dané téma v mezích daného tématu, ale dala prostor pro respondentovu osobní výpověď. Otázky byly pro výzkum mé bakalářské práce předem připraveny. Pokud bylo v rozhovoru třeba či se jevila odpověď respondenta zajímavá, užitečná, v průběhu rozhovoru byly otázky doplněny.

2.6 Harmonogram výzkumu

Výzkum byl prováděn v době od 11/2018–1/2019. Délka hovoru trvala v průměru devadesát minut. Rozhovory probíhaly dle přání respondentů, v kavárně nebo také přímo v místě bydliště respondentů. Rozhovory byly nahrávány se souhlasem respondentů na mobilní telefon. Nahrávky byly použity pouze pro vypracování bakalářské práce. Nahrávky rozhovorů byly přepisovány pro účely výzkumu bakalářské práce.

2.7 Zpracování dat

Pro zpracování dat byla užitá metoda otevřeného kódování, která vychází ze zakotvené teorie. „*Otevřené kódování je v metodě zakotvené teorie analytickým procesem, jímž jsou pojmy identifikovány a rozvíjeny, ve smyslu jejich vlastností a dimenzí. Základní analytické postup, pomocí nichž se toho dosahuje, jsou: kladení otázek o údajích a zjišťování podobností a rozdílů porovnáváním jednotlivých případů, událostí a jiných výskytů zkoumaného jevu mezi sebou.*“¹²⁶ Tento proces je rozdělen do dvou částí. První z nich je kladení otázek a vymezení nejdůležitějších opakujících se pojmů, pomocí podrobného zkoumání textů rozhovorů. Každou myšlenku textu důkladně analyzujeme. Ve druhé fázi tyto vymezené pojmy-kódy, kategorizujeme, tedy sdružujeme podle významu do kategorií. Tyto kategorie jsou následně pojmenovány. Výsledkem procesu je u každého respondenta sepsaný kategorizovaný seznam kódů, na základě kterého jsou

---

¹²⁵ Srov. HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: Metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005, s. 173

¹²⁶ STRAUS, A.; CORBINOVÁ, J. *Základy kvalitativního výzkumu. Postupy a techniky zakotvené teorie*. Boskovice, Albert, 1999, s. 52

vytyčeny nejdůležitější poznatky u jednotlivých účastníků výzkumu. Tyto seznamy jsou následovně vzájemně porovnávány, čímž vzniká shrnutí poznatků do obecnější roviny.¹²⁷

2.8 Etika výzkumu

Zájmy jednotlivců ve vědě a výzkumu mohou být různé. Vždy je třeba dodržovat etické zásady a na každém výzkumníkovi spočívá pečlivá úvaha o etických aspektech výzkumu. Je nutno vždy lidskou bytost cítit, mít na vědomí, že je cílem výzkumu, nikoli prostředkem, má svou důstojnost a vždy je nutno respektovat ji v celosti a ve všech provázaných dimenzích.¹²⁸ Etické jednání ve výzkumu a vědě také spočívá v dodržování specifických principů vědecké etiky a těmi jsou: pravdivost, objektivita, osobní zodpovědný, čestný přístup výzkumníka, jeho originalita a zásadovost, nekompromisnost, schopnost sebekritičnosti a názorové tolerance.¹²⁹ Jako výzkumník jsem si vědoma zodpovědnosti za dodržování etických pravidel výzkumu a za objektivní a pravdivé údaje v něm, proto je anonymita samozřejmostí mého výzkumu. Respondenti byli plně informováni o průběhu výzkumu a bylo jim nabídnuto si ho před zveřejněním přečíst. Všichni respondenti, kteří dali souhlasné stanovisko k účasti na výzkumu, podepsali informovaný souhlas.

2.9 Výsledky výzkumu

Ve výzkumu byla využita metoda otevřeného kódování v rámci designu zakotvené teorie. Ve výsledcích výzkumu jsou popsány jednotlivé kategorie výzkumu, které vznikly na základě seskupení stěžejních pojmů z rozhovorů. Toto jsou vzniklé kategorie:

1. přístup rodičů,
2. hygiena a intimita jako stěžejní okruh péče o děti,
3. finance jako překážka vzdělávání,
4. denní provoz,
5. sociální otázky.

V následujících podkapitolách jsou tyto kategorie dále jednotlivě popsány.

---

¹²⁷Srov. STRAUS, A.; CORBINOVÁ, J. *Základy kvalitativního výzkumu. Postupy a techniky zakotvené teorie*. Boskovice, Albert, 1999, s. 52

¹²⁸ Srov. MUNZAROVÁ, M. *Zdravotnická etika od A do Z*. Praha: Grada, 2005, s. 12-13

¹²⁹ Srov. SPOUSTA, V. *Vádemékum autora odborné a vědecké práce se zaměřením na práce pedagogické*. Brno: Masarykova univerzita, 2003, s. 18

2.9.1 Přístup rodičů

Všichni respondenti uvedli, že přístup většiny zákonných zástupců dětí navštěvující speciální školu lze nazvat nezájmem, a to především nezájmem ve smyslu přístupu k speciální škole jako k instituci vzdělávání. R2 říká: *„Prospěch, tak to je to poslední, na co se mně ptají. Teď zrovna bude vysvědčení, tak snad si ho někteří alespoň přečtou.“* R4 uvádí: *„A někdy vidím, jak si rodiče do školy dítě spíše odkládají, protože sami chtějí mít klid a chovají se k nám, podotýkám někteří, jako bychom byli spíše nějaké služby či služby na hlídání dětí a za tu nás přeci "bohatě" platí stát.“* R6 přímo uvádí: *„Zájem mnoha rodičů chápu jako něco, co by se dělat mělo.“* R1 odpověděl: *„Myslím si, že naše škola je ze strany rodičů chápána spíše jako jakési zařízení, něco jako denní stacionář. A věřím, že pokud by to bylo možné, některé děti by ve škole zůstávaly hodně do večera!“* R6 odpověděl: *„Myslím, že pro hodně rodičů jsme škola, co jim pohlídá jejich postižené děti.“* Ale později R6 dodává: *„Někteří zákonní zástupci jednají velice zodpovědně, dotazují se a zajímají se o své děti.“* *„U některých shledávám výrazné nedostatky, které ovšem nemohu hodnotit, protože mi to nepřísluší. Mohu jen empaticky, asertivně jednat v zájmu dětí a školy ve smyslu splnění povinností.“*, to se domnívá R5. R3 odpověděl: *„Pro některé rodiče vše končí a začíná v šatně školy, pusou a pa odpoledne. Já, když potřebuju mluvit s některými z rodičů, musím dávat velký pozor, abych je zastihla. Máme sice notýsky, ale to je hodně omezená možnost komunikace, taky můžu zavolat, máme školní mobil, ale osobní popovídání nic nenahradí.“* Na přístup, který lze nazvat nezájmem zákonných zástupců, respondenti poukazovaly i v dalších oblastech, například omlouvání absencí či pozdních příchodů žáků. R2 poukazuje na fakt: *„Rodiče nebo jak vy se ptáte, zákonní zástupci, si s omluvenkami moc hlavu nelámou.“* R1 říká: *„Například, slíbí, že se dostaví, abychom společně projednali individuální přístup v otázce stejného přístupu v nevhodném chování žáka, což je důležité, být jednotní, ale neprijdou.“* Respondenti ve většině uvádějí, že individuální přístup k žákům speciální školy je třeba poskytovat i zákonným zástupcům těchto žáků. R5 se vyjádřil: *„Třídní schůzky mají formu individuální konzultace. Tato možnost je tu ostatně vždy, netřeba vyčkávat na třídní schůzku. Ale cítím, že ve většině případů rodiče třídní schůzku navštíví z povinnosti, či chtějí hovořit pouze o záležitostech, které oni sami považují za důležité, a já jen s obtížemi vysvětluji, udržím jejich pozornost pro záležitosti, které jim potřebuju sdělit a řešit já. A jedná se o záležitosti spojené se vzděláváním a výchovou jejich dětí!“* R4 uvedl: *„Nejsem si jista,*

zda to, co jim říkám, jsou schopni uchopit. Co nadělám, že?“ R6 se domnívá: „Oni (myšleno zákonní zástupci) se jednoduše spoléhají na to, že mi jim vyhovíme. Když přijdu pro dítě pozdě, vědí, že mi ho nevyšoupnem před dveře, to nejde. A omluva? V době mobilů? Nebudu to raději dál komentovat.“

2.9.2 Hygiena a intimita jako stěžejní okruh péče o děti

V odpovědích respondentů je pojmenována tato oblast jako velice citlivá. Zákonní zástupci žáků, ve shodě s odbornými pracovníky speciální školy, se problematikou hygieny, především ve smyslu hygieny intimní, zabývají velmi často. Citlivost problematiky spočívá ze strany odborného personálu školy v zachování důstojnosti a soukromí při poskytování péče žákům samotné v této oblasti a zároveň se jedná o velice komplikované téma v komunikaci se zákonnými zástupci žáků, a to z důvodu výběru vhodných slov pro popis situací. Protože však oblast intimní hygieny a s ní spojené dovednosti jsou stěžejní pro zákonné zástupce žáků speciální školy, je tato oblast respondenty vždy uvedena jako problematická. Jedna z odpovědí respondentů zní: R5: *„Otázky spojené s hygienou slýchám od rodičů často. Například mám ve třídě děvčata, která mají menstruaci. Jedna z nich po dobu tohoto období vždy zůstává v domácím prostředí, protože je pro ni velice obtížné zvládnout toto období. Rodiče mi tuto informaci sdělí a žákyně je omluvena. První hovor o důvodu absence žákyně byl velice komplikovaný, matka děvčete nemohla nalézt vhodná slova, bylo jí to nepříjemné se mnou probírat intimní záležitosti dcery. Pak jsme to společně zvládly, ale upřímně, musela jsem vynaložit hodně sil, aby to proběhlo důstojně pro nás obě.“* (pozn. respondentka zčervenala.) Dále pokračuje: *„Jiné děvče potřebuje dopomoc při úkonech spojených tímto obdobím a přesto, že to má na starosti kolegyně, v případě její absence toto musím činit já, je mi to nepříjemné, ale nedá se nic dělat, práce ve speciální škole je s takovými úkony spojena.“* R4: *„Rodiče sami vědí, jak na tom jejich dítě s hygienickými návyky je. Vždycky jsou nadšené obě strany, když třeba skončí po dlouhé době konečně plenování a na tom se pracuje jak doma, tak ve škole, a to je vždy velký pokrok, který si přály obě strany a udělá tedy radost jim i nám. To, že si dítě neumyje ruce po toaletě s rodičem neřeším, to řeším s dítětem a je to i v pravidlech třídy.“* R3 uvedl: *„Otázky na hygienu se opakují, protože děti mají různé potřeby, jsou různé požadavky od rodičů. Řešíme to stále dokola.“* R2 uvedl: *„Rodiče se ptají, ptají. Je doba, kdy si připadám, že na záchodě strávím víc času než v učebně, moje děti a já je*

miluju, jsou už takové a rodiče se ptají, ale doma nedělají.“(úsměv). R1 říká: *„Byla jsem zaskočena, že k mé pracovní náplni patří plenování žáků, když jsem nastoupila do školy, ale už jsem si zvykla. Ale musím říci, že přístup některých rodičů, obecně k hygieně, je někdy velice zvláštní. Já mám také děti, nedovedu si představit, že bych je do školy pustila neumyté, s nehty špinavými, mastnými vlasy. Chápu, že je obtížné děti s postižením přesvědčit k některým činnostem a také chápu, že pro každého je měřítko někde jinde, ale pokud vím, že je mé dítě v přímém blízkém kontaktu s nějakým dalším pečujícím, snažila bych se o maximální komfort pro něj, a především dítěti samotnému bych vytvořila podmínky, aby se dobře cítilo. Z nedostatečné hygieny mohou pro dítě do budoucnosti přeci plynout zdravotní komplikace mnohem složitějšího charakteru.“* Respondenti, čtyři ze šesti, také uvedli, že problematičnost intimní hygieny spočívá dle jejich názoru v nevyhovujícím zázemí instituce. R6 uvádí: *„Záchody holky, kluci dohromady, tak o tom kolují retro fotky na facebooku, a u nás je to realita.“* R1 tvrdí: *„Cítím se velice nepříjemně, pokud doprovázím děvče z naší třídy na toaletu, do místnosti toalety přijde jiný žák a začne vykonávat svou potřebu.“* R2: *„A kdybych pokaždý neotevřel okno, padnu.“* R4: *„Ty záchody, tak ty pamatují, a že neteče teplá voda v umývárce, to ani nechtějte, abych komentovala.“* (krčí rameny).

2.9.3 Finance jako překážka vzdělávání

Oblasti otázek spojené s finančními otázkami jsou ve speciální škole také otázky běžně se vyskytující. Respondenti v průběhu rozhovorů oblasti financí zmínili, a to v různém kontextu. Finanční záležitosti byly respondenty zmíněny v souvislosti s akcemi pořádanými školou, platbami za školní stravování, platby za družinu nebo školní fond pomůcek. Pět respondentů se vyjádřilo, že finance ovlivňují jejich práci s dětmi.

R4 mluvil takto: *„Dítě nemá zaplacenou stravu. Rodiče jsou opakovaně upozorněni na tento fakt. Stále není strava zaplacená, a tak jsou rodiče informováni, že dítě nemůže následující den do školy. Bez svačiny a oběda to není možné. Rodiče přislíbí, že vše napraví. Další den ráno dítě převezmu dítě z ranní družiny. Zjistím, že strava je nezaplacená. Volám rodičům, ti to neberou nebo argumentují tím, že nemohou z práce odejít. Tak dám dítěti svoje jídlo nebo odeberu od ostatních dětí po trošce, aby se dítě najedlo. Není to správné, ale nechat dítě hladý? To je správné? Že je rodiče nechají hladý, tak já ne!“* R1 hovořil o komplikované situaci, která vzniká při výběru drobných finančních obnosů na akce, které u dětí rozvíjí sociální dovednosti nebo pomáhají

v rehabilitaci, a to: „Jdeme s dětmi třeba na interaktivní výstavu, vybíráme například 50,- Kč a rodiče nám s omluvou říkají, že nemají, že peníze přinesou pak. Ne, všichni, někteří. Já to zaplatím ze svého a musím doufat, že se tak opravdu stane. Nechci nechávat dítě u kolegů, leckdy to ani není možné. A neumožnit dítěti možnost zúčastnit se mi připadá nešťastné. Děti to moc baví.“ R3 uvádí: „Jednoho žáka rodiče záměrně omlouvají z výuky, když dopředu vědí, že jdeme třeba do divadla. Myslím, že se jim nechce hlavně platit.“ R6 vyslovil názor: „Bylo by to jednodušší pro všechny, vyber si, zaplat' si, odhlas si, jak chceš sám. V době počítačů mi fakt připadá zbytečný věnovat tolik času a energie obědům.“ R5 se otázkám finančních dotazů rodičů vyjádřil: „Otázky týkající se peněz řešíme s rodiči, chcete-li zákonnými zástupci průběžně. Je třeba mít platby v pořádku, nevadí mi jim i poradit, případně i věnovat osobní čas. Nedávno jsem hledala informace k možnosti získání obědů zdarma od jedné nadace. Rodina žáka na tom finančně není dobře a já ráda pomohu.“

2.9.4 Denní provoz

Denní provoz ve speciální škole má svá specifika. Postižení žáků přináší každodenní různorodé situace, které je třeba s ohledem především na zdravotní stav žáků řešit. Mentální postižení a poruchy autistického spektra i další přidružené zdravotní problémy, v kombinaci s jedinečnou životní situací žáka a jeho rodiny, možností školy z hlediska prostorové, z hlediska možností poskytování péče žákům školy je velice komplikované. U všech respondentů se objevují v průběhu rozhovorů pochopení pro tyto situace. R4 uvádí: „Ale nejvíce se, vzhledem k tomu, jaké tu děti máme, řeší psychická pohoda dítěte, to, jak bylo dítě celkově přes den nalezeno, aby nebyly nějaké výkyvy, komplikace.“ R5 konstatuje: „Musíme se vždy chovat a jednat profesionálně, očekává se to od nás a je to náročné. Pokud si zákonní zástupci přejí, abychom například pro jejich autistické dítě mixovali stravu, protože jinak nic nesní, budu to dělat. Stejně tak vyhovím rodiči, když jeho dítě potřebuje zkoušet nové pokrmy a budu trpělivě předkládat stravu a věřit, že se podaří další pokrok.“ R1 říká: „Každý den se objeví nějaká situace, pro mne nová, nad kterou se zamýšlím. Zvýším hlas, okřiknu dítě za nějaký prohřešek, o kterém se domnívám, že je výrazně přes čáru, ale potom uvažuji, zda to nebylo možno řešit jinak. A v podstatě bych si přála, aby se šlo nějak domluvit, abych nemusela hlas zvyšovat, ale mnohdy to není možné.“ R2: „Připadám si často jako úředník nebo psycholog než jako učitel, ale mám ty děti rád.“ R6 uvedl: „Práce mě tak

nějak naplňuje, mám sám postiženého bratra, vím, jaké to je, pečovat o takého člověka, ale po pár hodinách v práci toho mám dost. Když mi pak nějaká matka ještě vynadá, kolik to její synek má dneska slipů k vyprání, tak to se musím držet, abych neřekl něco fuj.“ R3 se vyjádřil takto: „Ptáte se na mnohé oblasti, o kterých s námi zákonní zástupci mluví, já tu jsem dlouho, nejdéle ze všech zaměstnanců, znám děcka od malička, většinou s námi projdou k dospělosti, a nejdůležitější podle mého názoru je, aby děcka byla spokojená. Na to by se jejich rodiny měli ptát. Co udělám já, co uděláte vy, co uděláme společně.“ R3 také uvedl: „Některé děti mezi sebou mají komplikované vztahy. Příčina je v jejich postižení. Je velice složité řešit konflikty vzniklé z těchto vztahů. Bylo by fajn, mít pro některé autistické děti nějaké úkryty, domečky, kam by se mohly schovat a uklidnit se podle svého, ale na to tu bohužel nemáme prostory.“

2.9.5 Sociální otázky

Dotazů směřujících k odbornému personálu školy od zákonných zástupců dětí z oblasti sociální je nemálo. Pochopitelnost tohoto faktu je jasná. Žáci školy jsou osoby se zdravotním postižením různého druhu, sociální kontext péče je zřejmý. Zákonní zástupci jako pečovatelé o tyto děti mají mnoho problémových okruhů k řešení a hledají oporu i ve školním prostředí. R2 se vyjádřil: „Sociální problém, co to je? Nevím, co mám odpovědět.“ A dále pokračuje: „Už chápu, kam těmi otázkami směřujete. Já ale nejsem kompetentní, abych radil v oblastech, na které se mě ptáte. A popravdě ani nechci. Já jsem učitel. Když se mě rodič na něco takového zeptá, povím, nevím. A dál bych už se, k tomu nevyjadřoval.“ Ostatní respondenti mají snahu pomoci, jsou si vědomi, že však jejich rady jsou leckdy laické. R3 uvedl: „No, pokud máte na mysli příspěvky a tak, tak jak už jsem říkala, nejvíce se mi vybaví ty průkazky ZTP. Ptají se třeba, jak to udělat, když se blíží konec platnosti průkazky. Tak jsem se zjistila, že musí požádat na úřadu práce, dle bydliště, snad je to tak dobře. Také vím, rodiny pobírají sociální dávky, hlavně příspěvek na péči, přídatky, to se mnou však nikdy neprobírají, neptají se.“ R6 uvedl: „Občas padne nějaký dotaz, něco vím, jak jsem řekl, mám postiženého bratra, doma to probíráme, ale taky vím, že třeba posudkáři (myšleno posudkoví lékaři) na každýho koukaj jinak, tak ty moje rady jsou tak obecný a říkám rodičům, ať se kouknou na internet.“ R5: „Mohu poradit i v jiných oblastech, snažím se, dotazy padají. Pro příklad, aktuálně pomáhám jedné z maminek s odvoláním ve věci příspěvku na péči. Vše potřebné jsem nastudovala, snad dobře. Věřím, že uspějeme.“

R1 uvedl: *Vzpomínám si, rodiče zajímá, kolik peněz mají ostatní rodiče na děti, že jim třeba nepřišli přídatky. Tak o tom hovoříme, já sama přídatky pobírám, tak vím, jak postupovat, poradím jim. Ale jindy si nevím rady, jedni rodiče chtěli potvrzení o studiu, hovořili o nějaké dávce pro postižené, nepamatují se na název, vůbec jsem to nikdy neslyšela. Tak to je pak odkazují na sociální odbor, podle toho, kde bydlí, ať si tam zajdou, že jim určitě poradí.*“ Tři respondenti by uvítali, pokud by měli ve škole odborného poradce nejen pro žáky školy, ale i pro své osobní potřeby. R1 říká: *„A bylo by fajn, kdyby mi někdo pomohl řešit vyhrocené situace, jako když rodiče dají dětem boxíky se svačinkou, nepodepsané, ty se ztratí, Bůh ví kde, a já bych mohla nalézt v někom oporu v někom neutrálním, kdo by mi pomohl přesvědčit rodiče o nutnosti všechny věci podepisovat a nemusel jsem poslouchat hrubosti o mé neschopnosti a že si na mě došlápnou.*“ R6 zhodnotil: *„To by bylo fajn i pro mě, kdybych měl informace od profesionála z první ruky. Ono se v příspěvcích stále něco mění a měl bych jistotu, že je to správně.*“ I pro R4 se objevuje odpověď: *„Když se rodiče ptají na dávky, někdy tápu. Sama bych se v tom potřebovala dobře zorientovat, pro svoje potřeby. Kdyby mi někdo přímo poradil v práci a chápal by, že se ptám stále dokola, než tomu rozumím, tak to by se mi líbilo. Na úřadech to je někdy hodně nepříjemný, vypadám jak trouba.*“

2.10 Shrnutí

Cílem praktické části bakalářské práce bylo zjistit, zda zavedení pozice sociálního pracovníka v instituci speciální školy jako odborného zaměstnance interdisciplinárního týmu zúčastněného při výchově a vzdělávání žáků je opodstatněné.

Byl proveden kvalitativní výzkum. Polostrukturované rozhovory jako metoda kvalitativního výzkumu se společně se zakotvenou teorií osvědčily při zodpovězení výzkumných otázek.

Výzkumné otázky zněly:

VO1: Je pozice sociálního pracovníka v instituci speciál školy opodstatněná?

VO2: Jakých oblastí se týkají otázky zákonných zástupců žáků speciální školy směřující k odborným zaměstnancům instituce speciální školy?

Dle výsledků výzkumu práce byly vyhodnoceny výzkumné otázky:

VO1 je zodpovězena kladně, pozice sociálního pracovníka ve speciálním školství je opodstatněná. Pro zodpovězení této první výzkumné otázky pomohla druhá výzkumná otázka VO2, kdy v rámci výzkumu bakalářské práce bylo stanoveno pět kategorií, ze

kterých vyplývá, že oblasti, kterých se týkají dotazy zákonných zástupců žáků směrem k odborným pracovníkům instituce speciální školy, spadající do pole působnosti sociální práce, minimálně ve srovnatelném množství jako práce výchovně vzdělávací.

Těmito kategoriemi jsou:

- přístup rodičů,
- hygiena a intimita jako stěžejní okruh péče o děti,
- finance jako překážka vzdělávání,
- denní provoz,
- sociální otázky.

Výzkum přinesl zajímavé poznatky. Dle mého názoru, a v návaznosti na rozhovory s respondenty, instituce speciální školy poskytuje výchovu a vzdělávání a současně se svou náplní práce přibližuje instituci poskytující sociální služby. Cílem výchovy a vzdělávání žáků v instituci speciální školy, kde byl prováděn výzkum, je osvojení a rozvíjení přiměřených poznatků a pracovních, komunikačních a motorických dovedností, v rámci možností každého jedince, pomocí speciálně-pedagogických přístupů a forem práce a tento cíl je naplňován a koresponduje s teoretickými poznatky, které jsou shromážděny v teoretické části bakalářské práce. Avšak realizace tohoto cíle je znesnadněna mnoha faktory. Škola je zřízena samostatně, bez speciálně-pedagogického centra, kde je sociální pracovník vždy součástí pracovního týmu. Z výzkumu je patrné, že možnost využití poradenství a služeb sociálního pracovníka ze speciálně pedagogického centra, které není součástí školy, není využívána, respondenty není v rozhovorech vůbec zmíněna. Domnívám se také, že stěžejním faktorem ovlivňujícím dosažení optimálních cílů ve výchově a vzdělávání pro žáky školy, je chybějící spojující element pro odborné pracovníky školy a zákonné zástupce dětí. Tímto chybějícím elementem by se svými kompetencemi mohl být sociální pracovník. Nedochozí by pak k situacím, které jsou popisovány respondenty, kdy v instituci školy pedagogičtí pracovníci, kteří ale mají jiné kompetence, částečně nahrazují práci sociálního pracovníka a nemohou tedy plně kvalifikovaně vykonávat tuto činnost, spíše se jejich činnost v tomto ohledu realizuje ve formě neoborných rad, avšak s upřímnou snahou pomoci. Jako další příklad opodstatněnosti přítomnosti sociálního pracovníka v instituci speciální školy je možné uvést nedostatečná informovanost o rodinném prostředí a zázemí žáků navštěvujících speciální školu, což je příčinou mnoha nedorozumění ve smyslu jednotnosti péče rodiny a školy. Znalost rodinného prostředí

žáků navštěvujících školu by v kompetenci školního sociálního pracovníka mohla být přínosná také například při případné realizaci vládního projektu školních obědů zdarma pro nízkopříjmové rodiny, kdy peníze určené na stravu dětem z těchto rodin by putovaly přímo do škol, jak o tom hovoří některé z vládních návrhů, s poukazem na fakt, že školy znají dobře rodiny a mají možnost posoudit oprávněnost příjmu bezplatného stravování. Tento fakt o znalosti rodinného prostředí se však nezakládá na pravdě, ale je jen domněnkou, což výzkum práce dokládá.

Sociální pracovník by mohl být také nápomocen v řešení problematiky sociálně-právní problematiky, neboť speciální školu navštěvují žáci, kteří spolu se svými zákonnými zástupci, jsou uživateli mnoha sociálních služeb a dávek státní sociální podpory, a v této problematice, jak to i vyplývá z výzkumu bakalářské práce, je podpora s odborným zázemím žádoucí. Tato podpora by mohla spočívat ať už v přímé práci sociálního pracovníka ve speciální škole, nebo zabezpečením sociálně-právního poradenství pro děti a jejich zákonné zástupce. I odborní pedagogičtí pracovníci by uvítali jeho přítomnosti ve smyslu využití jeho znalostí pro vlastní potřeby. Další specifickou překážkou ve výchově a vzdělávání v instituci speciální školy, která byla místem výzkumu, jsou nevyhovující prostorové podmínky instituce. Tato oblast je v hodnocení opodstatněnosti přítomnosti sociálního pracovníka těžko uchopitelná, ale bezesporu funkční prostor, vhodné místo ve škole k setkávání, sdělování informací, se jeví jako žádoucí požadavek. Domnívám se také, že sociální pracovník školy, by mohl také realizovat komunitní práci ve škole s cílem předávání a sdílení zkušeností mezi rodiči a posílení vzájemného vztahu žák/rodič/škola. Tento vztah by bylo velice žádoucí posílit, potvrzuje to i teoretická část práce. Také se domnívám, že sociální pracovník ve škole by měl být vzdělán nejen akreditovaným programem v sociální práci, ale například formou specializačního vzdělání i v oboru pedagogické práce.

ZÁVĚR

Obsahem bakalářské práce bylo v teoretické části vysvětlení pojmů: vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami v systému českého školství, speciální pedagogika, a také školní sociální práce. Školní sociální práce je prozatím v prostoru českého školství pojmem neurčitým. Sociální práce má ale rozhodně českému školství co nabídnout, protože současné české školství společně s celou naší společností prochází mnoha změnami, na které je třeba reagovat. Společnost a rodina jako součást společnosti a její základní stavební kámen, škola, včetně školy speciální, jsou společně spoluodpovědné za výchovu a vzdělávání. Optimální nastavení systému podpory všech participujících při výchově a vzdělávání je nelehký úkol. Výchova a vzdělávání, ať formální či neformální, je nedílnou součástí života každého z nás a je bezpochyby uznávanou hodnotou. Každý z nás má svůj jedinečným příběh, který je zasazen do společensko-historického kontextu, příběh, který každý utváří sám a současně ve vzájemné interakci s ostatními. Každý z nás má jedinečné možnosti pro uskutečnění svého příběhu. Tyto možnosti se u každého z nás liší a domnívám se, že je přímo naší povinností být nápomocni v rovině celospolečenské i osobní všem těm, kteří mají využití svých možnosti komplikováno zdravotními, sociálními či jinými obtížemi, tak, aby mohlo dojít k plnohodnotnému naplnění jejich příběhu a ke vzájemnému obohacení náš všech, neboť to činí naše životy smysluplnými.

Cíl práce se podařil naplnit. Postřehy, které vyplynuly po zpracování všech shromážděných informací, by mohly být přínosným materiálem pro zavedení pracovní pozice sociální pracovník ve školství, a to nejen ve školství speciálním.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

- BAZALOVÁ, B. *Vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami v zemích Evropské unie a v dalších vybraných zemích*. Brno: Masarykova univerzita, 2006. ISBN 80-210-3971-X.
- CORBIN, J.; STRAUSS, A. L. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Brno: Sdružení Podané ruce, 1999. SCAN. ISBN 80-85834-60-X.
- COSTIN, L. B. *School Social Work Practice: A new model*. in Social Work, Vol. 20, No. 2 (Březen 1975). ISSN 0037-8046.
- DISMAN, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. 3. vyd. Praha: Karolinum, 2000. ISBN 978-80-246-0139-7.
- FISCHER, S.; ŠKODA, J. *Speciální pedagogika*. Praha: TRILON, 2008. ISBN 978-80-7387-014-0.
- GIDDENS, A. *Sociologie*. Praha: Argo, 2013. ISBN 978-80-257-0807-1.
- HADJ-MOUSSOVÁ, Z. *Úvod do speciálního poradenství*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2002. Studijní texty pro distanční studium. ISBN 80-7083-659-8.
- HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.
- HURYCHOVÁ, E., 2017. Školská sociální práce v praxi. Školní poradenství v praxi, roč. IV, č. 1. ISSN 2336-3436
- CHUDÝ, Š.; ŠVEC, V. *Pedagogika v teorii a praxi: (vybrané pedagogické problémy)*. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2004. ISBN 80-7318-192-4.
- KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-383-3.
- LECHTA, V. *Základy inkluzivní pedagogiky: dítě s postižením, narušením a ohrožením ve škole*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-679-7.
- MALÍK HOLASOVÁ, V. *Kvalita v sociální práci a sociálních službách*. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-4315-8.
- MATOUŠEK, O. a kol. *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0366-7.
- MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-548-2.
- MERIN, V. U Dítěte představuje hra především docela obyčejné učení. *Dětský sluch, odborný magazín Centra pro dětský sluch Tamtam, o.p.s.*, 01/2018. Centrum pro dětský sluch Tamtam, 15.3.2018. s. 2-3. ISSN 2570-8473
- MICHALÍK, J. *Metodický průvodce – rodiče dítěte se zdravotním postižením (nejen) na základní škole*. Ústí nad Labem: EdA, 2012. ISBN 978-80-904927-8-3.
- MICHALÍK, J. *Rodiče a dítě se zdravotním postižením (nejen) na základní škole: speciální vzdělávací potřeby dětí a žáků se vzácnými onemocněními*. Pardubice: Studio Press pro Společnost pro MPS, 2013. ISBN 978-80-86532-29-5.

- MIOVSKÝ, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada Publishing, 2006. ISBN 80-247-1362-4.
- MUNZAROVÁ, M. *Zdravotnická etika od A do Z*. Praha: Grada, 2005. ISBN 80-247-1024-2.
- MUSIL, L. *Ráda bych Vám pomohla, ale--: dilemata práce s klienty v organizacích*. Brno: Marek Zeman, 2004. ISBN 80-903070-1-9.
- NELEŠOVSKÁ, A. *Pedagogická komunikace v teorii a praxi*. Havlíčkův Brod: Grada Publishing, 2005. ISBN 80-247-0738-1.
- NOVOSAD, L. *Poradenství pro osoby se zdravotním a sociálním znevýhodněním: základy a předpoklady dobré poradenské praxe*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-509-7.
- OPATŘILOVÁ, D. *Pedagogicko-psychologické poradenství a intervence v raném a předškolním věku u dětí se speciálními vzdělávacími potřebami*. Brno: Masarykova univerzita, 2006. ISBN 80-210-3977-9.
- OPATŘILOVÁ, D. *Pedagogicko-psychologické poradenství a intervence v raném a předškolním věku u dětí se speciálními vzdělávacími potřebami*. Tišnov: SURSUM, 2006. ISBN 80-210-3977-9.
- PANČOCHA, K. *Postižení jako axiologická kategorie sociální participace*. Brno: Masarykova univerzita, 2013. ISBN 978-80-210-6344-0.
- PIPEKOVÁ, J. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. 2., rozš. a přeprac. vyd. Brno: Paido, 2006. ISBN 80-7315-120-0.
- POTMĚŠILOVÁ, P. a kol. *Sociální pedagogika v teorii a praxi*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. ISBN 978-80-244-3831-3.
- PROCHÁZKA, M. *Sociální pedagogika*. Praha: Grada Publishing, 2012. ISBN 978-80-247-3470-5.
- PRŮCHA, J. *Pedagogická encyklopedie*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-546-2.
- RABUŠICOVÁ, M. a kol. *Škola a (versus) rodina*. Brno: Masarykova univerzita, 2004. ISBN 80-210-3598-6.
- RENOTIÉROVÁ, M.; LUDÍKOVÁ, L. *Speciální pedagogika*. 2. vyd., dopl. a aktualiz. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004. ISBN 80-244-0873-2.
- SARRI, R. C.; MAPLE, F. *The school in the community*. Washington: National Association of Social Workers, 1972. ISBN 0871015129.
- SLOWÍK, J. *Speciální pedagogika*. 2. aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Grada Publishing, 2016. ISBN 978-80-271-0095-8.
- SPOUSTA, V. *Vádemékum autora odborné a vědecké práce (se zaměřením na práci pedagogické)*. Brno: Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta, 2000. ISBN 80-210-2387-2.
- ŠAUEROVÁ, M.; ŠPAČKOVÁ K.; NECHLEBOVÁ, E. *Speciální pedagogika v praxi: Komplexní péče o děti se SPUCH*. Praha: Grada Publishing, 2012. ISBN 978-80-247-4369-1.
- ŠEĐOVÁ, K.; ŠVARŤÍČEK, R. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.
- ŠVARCOVÁ, I. *Základy speciální pedagogiky*. Praha: Parta, 2012. ISBN 978-80-7320-176-0.

- VALENTA, M. *Přehled speciální pedagogiky: rámcové kompendium oboru*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0602-6.
- Vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, ve znění platném ke dni 28. 2. 2019
- Zákon č. 561/2004 Sb., Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění platném ke dni 28. 2. 2019

Internetové zdroje:

- JANIHOVÁ, H. *Klient v sociálních službách v konfliktu se zákonem* [online]. 2. rozšíř. a upr. vyd. Benepal, 2014. [cit. 28.2.2019]. Dostupné na WWW: <http://www.benepal.cz/files/project_5_file/Klient-v-konfliktu.pdf>
- HURYCHOVÁ, E. *Školská sociální práce* [online]. Publikováno 15.4.2017, aktualizováno 9.1.2019. [cit. 28.2.2019]. Dostupné na WWW: <<https://www.sancedetem.cz/cs/hledam-pomoc/rodina-v-problemove-situaci/vyvoj-ditete-a-jeho-potreby/skolska-socialni-prace.shtml>>
- SCHOOL SOCIAL WORK ASSOCIATION OF AMERICA. [online] [cit. 28.1.2019]. Dostupné na WWW: <<https://www.sswaa.org>>

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

ČR	Česká republika
MŠ	Mateřská škola
PPP	pedagogicko-psychologická poradna
SOŠ	Střední odborná škola
SOU	Střední odborné učiliště
SPC	speciálně-pedagogické centrum
ŠSP	školní sociální práce
ŠSPk	školní sociální pracovník
USA	Spojené státy americké
ZŠ	Základní škola
ZŠS	Základní škola speciální

SEZNAM PŘÍLOH

- Příloha č. 1 - Informovaný souhlas
- Příloha č. 2 - Otázky pro rozhovory s respondenty kvalitativního výzkumu
- Příloha č. 3 - Přepis rozhovorů s respondenty
  - Přepis rozhovorů s respondentem číslo 1
  - Přepis rozhovorů s respondentem číslo 2
  - Přepis rozhovorů s respondentem číslo 3
  - Přepis rozhovorů s respondentem číslo 4
  - Přepis rozhovorů s respondentem číslo 5
  - Přepis rozhovorů s respondentem číslo 6

ABSTRAKT

Lavičková, L. *Pozice sociálního pracovníka v instituci speciální školy České Budějovice 2019*. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra charitativní a sociální práce. Vedoucí práce Ing. Mgr. Petra Samcová, Ph.D.

Klíčová slova: výchova a vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, speciální pedagogika, školní sociální práce, rodina, škola, společnost

Práce se zabývá pozicí sociálního pracovníka v instituci speciální školy, která je místem výchovy a vzdělávání jedinců se speciálními vzdělávacími potřebami. Práce poukazuje na vhodnost a potřebnost propojení pedagogické i sociální dimenze při poskytování podpory při výchově a vzdělávání dětí se speciálními vzdělávacími potřebami a jejich rodin v instituci speciální školy. Teoretické kapitoly informují o možnostech výchovy a vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, speciální pedagogice, roli školy, rodiny a společnosti v tomto procesu. Opodstatněnost přítomnosti sociálního pracovníka v této instituci je podepřena kvalitativním výzkumem provedeným v této instituci.

ABSTRACT

Key words: training and education of pupils with special educational needs, special education, school social work, family, school, society

This work deals with position of a social worker in the special school, which is the place of education and training of individuals with special educational needs. The work points to the appropriateness and necessity of the interconnection between educational and social dimension of training and education of children with special needs and their families in special schools. The theoretical chapters inform about the possibilities of education training of pupils with special educational needs, special pedagogy, the role of the school, family and society in this process. The merits of the presence of the social worker in this institution is supported by qualitative research carried out in this institution.

PŘÍLOHY

Příloha č. 1 - Informovaný souhlas

PROHLÁŠENÍ – INFORMOVANÝ SOUHLAS

Já níže podepsaný/á, tímto prohlašuji, že jsem se dobrovolně účastnil/a výzkumu paní Lenky Lavičkové v rámci její bakalářské práce s názvem Pozice sociálního pracovníka v instituci speciální školy.

Byl/a jsem seznámen/a s účelem této práce, podmínkami účasti na výzkumu, jejím cílem i obsahem. Rozumím jim a souhlasím se svou účastí na výzkumné části bakalářské práce.

Souhlasím se způsobem, jak bude ochráněna má identita během výzkumu a zachovávána důvěrnost. Dále souhlasím s použitím nahrávacího zařízení pro záznam našeho rozhovoru, přepisem tohoto rozhovoru a jeho následnou analýzou.

Byl/a jsem seznámena s tím, že se v průběhu rozhovoru mohou objevit pro mne nepříjemná témata či otázky. Na tyto nemusím odpovídat a mohu bez udání důvodu otázku přeskočit nebo rozhovor kdykoliv ukončit.

Jméno:

Podpis:

Datum:

Příloha č. 2 - Otázky pro rozhovory s respondenty kvalitativního výzkumu

1. Týkají se otázky zákonných zástupců žáků vaší školy prospěchu žáků?
2. Týkají se otázky zákonných zástupců žáků vaší školy chování žáků?
3. Týkají se otázky zákonných zástupců žáků vaší školy směrem k vám finančních záležitostí spojených se školou?
4. Týkají se otázky zákonných zástupců žáků vaší školy hygienických návyků žáků?
5. Týkají se otázky zákonných zástupců žáků vaší školy stravovacích návyků žáků?
6. Týkají se otázky zákonných zástupců žáků vaší školy vztahů mezi spolužáky?
7. Obracují se na vás zákonní zástupci žáků vaší školy s otázkami souvisejícími se sociálními problémy?
8. Obracují se na vás zákonní zástupci žáků vaší školy s otázkami souvisejícími se sociálně právním poradenstvím?
9. Obracují se na vás zákonní zástupci žáků vaší školy s otázkami souvisejícími s dávkami sociální péče?
10. Obracují se na vás zákonní zástupci žáků vaší školy s otázkami souvisejícími s kompenzačními pomůckami pro jejich děti?
11. Obracují se na vás zákonní zástupci žáků vaší školy s otázkami souvisejícími s vzdělávacími pomůckami pro jejich děti?
12. Obracují se na vás zákonní zástupci žáků vaší školy s otázkami souvisejícími s mimoškolními aktivitami dětí?
13. Obracují se na vás zákonní zástupci žáků vaší školy s otázkami souvisejícími s rodinnými problémy?
14. Pokud se vás zákonní zástupci dětí vaší školy zeptají na problematiku z oblasti, která vám není známa, na koho se obracíte o radu, kde hledáte pomoc?
15. Existuje z vaší strany nějaká připomínka, rada, návrh, kterou byste rád/a doplnila náš rozhovor?

Příloha č. 3 - Přepis rozhovorů s respondenty

Přepis rozhovoru s respondentem číslo 1

1. Týkají se otázky zákonných zástupců žáků vaší školy prospěchu žáků?

„Ptáte se na prospěch žáků v naší třídě? Jestli se rodiče ptají. Víím, že to u nás neznáte, ale prospěch opravdu nikdo neřeší. Myslím si, že naše škola je ze strany rodičů chápána spíše jako jakési zařízení, něco jako denní stacionář. A věřím, že pokud by to bylo možné, některé děti by ve škole zůstávaly hodně do večera! Upřímně, můj názor je, že skutečně jsme takové pobytové zařízení pro postižené děti. Ale proč ne, v Čechách se dějí různé věci.“

2. Týkají se otázky zákonných zástupců žáků vaší školy chování žáků?

„Na chování žáků se rodiče ptají, naše děti mají různé projevy chování, to je pochopitelné. Nemůžou za to, ale je dobré s tím pracovat, společně. Děti tráví ve škole podstatnou část dne. Já tu tak dlouho nepracuji, ale trochu mě mrzí, jak někteří rodiče přistupují k nám, jako je škola. Například, slíbí, že se dostaví, abychom společně projednali individuální přístup v otázce stejného přístupu v nevhodném chování žáka, což je důležité, být jednotní, ale nepřijdou. Je to škoda, děti by se mohly posunout dál. Každý den se objeví nějaká situace, pro mne nová, nad kterou se zamýšlím. Zvýším hlas, okřiknu dítě za nějaký prohřešek, o kterém se domnívám, že je výrazně přes „čáru“, ale potom uvažuji, zda to nebylo možno řešit jinak. A v podstatě bych si přála, aby se šlo nějak domluvit, abych nemusela hlas zvyšovat, ale mnohdy to není možné. Ale cítí, že moje práce je takovým posláním, nechci se glorifikovat, ale opravdu jsem přesvědčená, že u nás pracují jen ti, kteří chtějí pomáhat od srdce.“

3. Týkají se otázky zákonných zástupců žáků vaší školy směrem k vám finančních záležitostí spojených se školou?

„Peníze se řeší, v různých situacích. Mě je asi nejvíc líto, když jde o děti. Jdeme s dětmi třeba na interaktivní výstavu, vybíráme například 50,- Kč a rodiče nám s omluvou říkají, že nemají, že peníze přinesou pak. Ne, všichni, někteří. Já to zaplatím ze svého a musím doufat, že se tak opravdu stane. Nechci nechávat dítě u kolegů, leckdy to ani není možné. A neumožnit dítěti možnost zúčastnit se mi připadá nešťastné. Děti to moc baví. Ale neplatí to pro všechny rodiče, zákonné zástupce, někteří jsou v pohodě a normálně se na všem domluvíme.“

4. Týkají se otázky zákonných zástupců žáků vaší školy hygienických návyků žáků?

„Hygienu se řeší často, protože pro rodiče je to choulostivé. Většina si moc přeje, aby se jejich dítě umělo sebeobsloužit, ale bohužel, někdy to spojené se zdravotními komplikacemi a nejde to. Byla jsem zaskočena, že k mé pracovní náplni patří plenování žáků, když jsem nastoupila do školy, ale už jsem si zvykla. Ale musím říci, že přístup některých rodičů, obecně k hygieně, je někdy velice zvláštní. Já mám také děti, nedovedu si představit, že bych je do školy pustila neumyté, s nehty špinavými, mastnými vlasy. Chápu, že je obtížné děti s postižením přesvědčit k některým činnostem a také chápu, že pro každého je měřítko někde jinde, ale pokud víím, že je mé dítě v přímém blízkém kontaktu s nějakým dalším pečujícím, snažila bych se o maximální komfort pro něj, a především dítěti samotnému bych vytvořila podmínky, aby se dobře

cítilo. Z nedostatečné hygieny mohou pro dítě do budoucnosti přeci plynout zdravotní komplikace. A ještě bych ráda dodala. Cítím se velice nepříjemně, pokud doprovázím děvče z naší třídy na toaletu, do místnosti toalety přijde jiný žák a začne vykonávat svou potřebu. Ale to jsou věci, které nemůžu ovlivnit, jak já říkám, musíme vařit z toho, co máme.“

5. Týkají se otázky zákonných zástupců žáků vaší školy stravovacích návyků žáků?

„Stravování? Tak to bych řekla, že je v pohodě. Některým dětem ohříváme jejich vlastní jídlo, to není problém. Jinak se tu většina žáků stravuje jako v každé škole.“

6. Týkají se otázky zákonných zástupců žáků vaší školy vztahů mezi spolužáky?

„Vztahy mezi spolužáky jsou u nás důležité. Spíše se jimi zabýváme my, rodiče neznají většinou spolužáky svých dětí. Ale my víme, jak to jednotlivé děti mezi sebou mají, co a kdo komu vadí a snažíme se s tím pracovat.“ A můžete být konkrétní? „Mám na mysli, třeba, že některé z dětí vydává zvuky nebo někdo dělá pohyby, které jsou jinému dítěti nepříjemné. Tak se snažím je od sebe ve třídě oddělit, každý na jiném konci učebny, protože by mohla vzniknout nepohoda, děti by se mohly projevat agresivně, a to je pak komplikované je uklidnit. Ale zase je třeba jim dát prostor pro jejich zvuky a pohyby, to je jejich součást.“

7. Obracejí se na vás zákonní zástupci žáků vaší školy s otázkami souvisejícími se sociálními problémy?

„Pokud máte na mysli sociální problémy jako třeba, že mají málo peněz a hodně starostí a co bude s dětmi, až vyrostou, tak to se ptají, no spíš si tak povzdechnout. Vzpomínám si, jedni rodiče zajímalo, kolik peněz mají ostatní rodiče na děti, že jim třeba nepřišly přídavky. Tak o tom hovoříme, já sama přídavky pobírám, tak vím, jak postupovat, poradím jim. Ale jindy si nevím rady, jedni rodiče chtěli potvrzení o studiu, hovořili o nějaké dávkce pro postižené, nepamatuji se na název, vůbec jsem to nikdy neslyšela. Tak to je pak odkazují na sociální odbor, podle toho, kde bydlí, ať si tam zajdou, že jim určitě poradí.“

8. Obracejí se na vás zákonní zástupci žáků vaší školy s otázkami souvisejícími se sociálně právním poradenstvím?

„Myslím, že už jsem to zmínila předtím, říkám jim, ať jsou na úřady podle místa bydliště, tam jim poradí. Je pravda, že, jak si vzpomínám, že jedna maminka mluvila o tom, že tam na ní byla úřednice pěkně nepříjemná a že se koukala předtím na internet, ale chytrá z toho nebyla, ale já mám taky omezené kapacity, abych rodičům ve všem vyhověla. Můžu je vyslechnout, ale mám svoje starosti a tohle je přece jen hlavně práce.“

9. Obracejí se na vás zákonní zástupci žáků vaší školy s otázkami souvisejícími s dávkami sociální péče?

„Myslela jsem, že to už jste se ptala v předchozí otázce. Nevím, co víc bych k tomu řekla.“

10. Obracají se na vás zákonní zástupci žáků vaší školy s otázkami souvisejícími s kompenzačními pomůckami pro jejich děti?

„Otázka ohledně kompenzačních pomůcek, tak to jsou jediné komunikační autistické kartičky, jednou jedna maminka se ptala, zda je ve škole užíváme. Tak nějak jsme to probírali, to už je dávno, hned na začátku, když jsem nastoupila, ale jinak ne.“

11. Obracají se na vás zákonní zástupci žáků vaší školy s otázkami souvisejícími s vzdělávacími pomůckami pro jejich děti?

„Víte, myslím, že když jsme škola, tak se tak nějak předpokládá, že vše je k dispozici, nikdo se tudíž na nic neptá. Ale bylo by fajn, kdyby padly otázečky, třeba by pak nějaké pomůcky přibyly, já bych ráda přivítala pomůcek víc, ale nejsou na ně peníze.“

12. Obracají se na vás zákonní zástupci žáků vaší školy s otázkami souvisejícími s mimoškolními aktivitami dětí?

„My tu máme na škole kroužky, ty časově navazují na družinu nebo výuku, některé děti je navštěvují, ale že by se rodiče nějak ptali? Na začátku školního roku, to ano, jaké kroužky budou, nebo nám řeknou, že dítě na kroužek nepůjde, ale to je tak vše.“

13. Obracají se na vás zákonní zástupci žáků vaší školy s otázkami souvisejícími s rodinnými problémy?

„Abych pravdu řekla, tak párkrát, ale to já moc nevím, jak reagovat, necítím se na to. Spíš mě mrzí, když jsou situace, kdy se jeden den svěří a pak druhý den nastane vyhrocená situace. A bylo by fajn, kdyby mi někdo pomohl řešit vyhrocené situace, jako když třeba rodiče dají dětem boxíky se svačinkou, nepodepsané, ty se ztratí, Bůh ví kde, a já bych mohla nalézt v někom oporu v někom neutrálním, kdo by mi pomohl přesvědčit některé rodiče o nutnosti všechny věci podepisovat a nemusel jsem poslouchat hrubosti o mé neschopnosti a že si na mě došlápnou. Někdy se to bohužel stává.“

14. Pokud se vás zákonní zástupci dětí vaší školy zeptají na problematiku z oblasti, která vám není známa, na koho se obracíte o radu, kde hledáte pomoc?

„Asi se nejvíc sama snažím vypátrat, asi internet, známí, ale někdy sama nevím, řeknu nevím a hotovo.“

15. Existuje z vaší strany nějaká připomínka, rada, návrh, kterou byste ráda doplnila náš rozhovor?

„Víte, bylo to vlastně fajn, takhle si popovídat. Teď mě tak napadá, že by ch asi ocenila možnost takových rozhovorů častěji. Práce je u nás smysluplná, ale občas se dějí věci, které bych si dříve ani nedovedla představit. Já vím, není mi zas tolik, nemám tolik zkušeností, ale i tak.“

Přepis rozhovoru s respondentem číslo 2

1. Týkají se otázky zákonných zástupců žáků vaší školy prospěchu žáků?

„Prospěch, tak to je to poslední, na co se mně ptají. Ted' zrovna bude vysvědčení, tak snad si ho někteří alespoň přečtou.“

2. Týkají se otázky zákonných zástupců žáků vaší školy chování žáků?

„Myslíte, že by se rodiče ptali na chování? Všichni přece víme, jaké děti tu vzděláváme.“ (lehký úsměv) Já to nevím, jak to myslíte? „Přijďte do třídy a uvidíte.“ Já bych se ráda vrátila k otázce, tak je to s tím chováním, ptají se? „Rodiče nebo jak vy se ptáte, zákonní zástupci, se mě na chování svých dětí neptají, u nás to je všechno jinak, ani s omluvenkami si moc hlavu nelámou.“

3. Týkají se otázky zákonných zástupců žáků vaší školy směrem k vám finančních záležitostí spojených se školou?

„Rodiče se ptají, zajímá je, když mají vydat nějakou částku, chtějí vědět, na co to je. To chápu. Ale často jim i třicet korun na kino připadá dost. Tak to nechápu.“

4. Týkají se otázky zákonných zástupců žáků vaší školy hygienických návyků žáků?

„Rodiče se ptají, ptají. Je doba, kdy si připadám, že na záchodě strávím víc času než v učebně. Moje děti, a já je miluju, jsou už takové, a rodiče se ptají, ale doma nedělají.“ (úsměv)

5. Týkají se otázky zákonných zástupců žáků vaší školy stravovacích návyků žáků?

„Otázky na jídlo? No, hlavně, když už jsme u toho, to jídlo je nepoživatelný.“ (mlčí) A tak ptají se Vás někdy zákonní zástupci na stravu či věci s ní spojené? „No, ani moc ne.“

6. Týkají se otázky zákonných zástupců žáků vaší školy vztahů mezi spolužáky?

„To je nezajímá, každý rodič řeší jen to svoje.“

7. Obracují se na vás zákonní zástupci žáků vaší školy s otázkami souvisejícími se sociálními problémy?

„Sociální problém, co to je? Nevím, co mám odpovědět.“

8. Obracují se na vás zákonní zástupci žáků vaší školy s otázkami souvisejícími se sociálně právním poradenstvím?

„Už chápu, kam těmi otázkami směřujete. Já ale nejsem kompetentní, abych radil v oblastech, na které se mě ptáte. A popravdě ani nechci. Já jsem učitel. Když se mě rodič na něco takového zeptá, povím, nevím. A dál už to nechci a ani nemohu řešit.“

9. **Obracejí se na vás zákonní zástupci žáků vaší školy s otázkami souvisejícími s dávkami sociální péče?**

„No comment.“ (ironický úsměv)

10. **Obracejí se na vás zákonní zástupci žáků vaší školy s otázkami souvisejícími s kompenzačními pomůckami pro jejich děti?**

„Tohle jde úplně mimo ně, počítají s tím, že tady všechno je. I když realita je trochu jiná.“

11. **Obracejí se na vás zákonní zástupci žáků vaší školy s otázkami souvisejícími s vzdělávacími pomůckami pro jejich děti?**

„To je tak stejný, jak s těma kompenzačníma, co jste již ptala.“

12. **Obracejí se na vás zákonní zástupci žáků vaší školy s otázkami souvisejícími s mimoškolními aktivitami dětí?**

„To je prakticky nezajímá, ale kdyby byla možnost, mít tu dítě nonstop, budou to brát všemi deseti a budou se ptát a zajímat.“ (opět se ironicky usmívá)

13. **Obracejí se na vás zákonní zástupci žáků vaší školy s otázkami souvisejícími s rodinnými problémy?**

„A to jo, to oni často. Všichni mají pocit, že jsou sami, kdo řeší problémy, někdy mám pocit, že se ke mně chodí vyzpovídat. A co konkrétního máte na mysli? Je tu nějaký konkrétní problém? „To se tak nedá úplně konkrétně říct, nejvíc řeší peníze, dávky jsou malý, neví, jak jednat s úřady, co po nich, kdo chce, do toho péče o postižené dítě, chápu, že to mají těžké. Připadám si často jako úředník nebo psycholog než jako učitel, ale mám ty děti rád.“

14. **Pokud se vás zákonní zástupci dětí vaší školy zeptají na problematiku z oblasti, která vám není známa, na koho se obracíte o radu, kde hledáte pomoc?**

„Poradím se s kolegy nebo kouknu na internet.“

15. **Existuje z vaší strany nějaká připomínka, rada, návrh, kterou byste ráda doplnila náš rozhovor?**

„Ani nevím.“

Přepis rozhovoru s respondentem číslo 3

1. Týkají se otázky zákonných zástupců žáků vaší školy prospěchu žáků?

„Rodiče dětí naší školy jsou, teda zákonní zástupci, někdy je to babička, někdy i sourozenci, se nás, tedy mě ptají na různé věci, podle toho, kdo děti přivede nebo vyzvedne. Na prospěch se neptá skoro nikdo nikdy. Nejvíce je zajímá, co který den budeme dělat, jaký je program. Myslím, že je to ale v podstatě ani moc nezajímá. Myslím, že víc jak školu nás spíše chápou jak nějaké odstavné zařízení, co jim dobře hlídá děti. Oni toho mají sami dost. Ale pravda je, že záleží jak kdo. Člověk by předpokládal, že je bude alespoň zajímat, jestli se něco nového naučily. Já samozřejmě vím, že možnosti našich dětí jsou takové, jaké jsou, ale já mám radost z každé maličkosti. Jinak bych tu nemohla pracovat, ono je to tu především velice psychicky náročné. A to někteří kolegové to mají ještě mnohem komplikovanější!“

2. Týkají se otázky zákonných zástupců žáků vaší školy chování žáků?

„Chování našich žáků je často problematické. Takže otázky jsou. Pracujeme s každým individuálně, ale i když vím, že jsou naše děti postižené ať méně či více, za léta praxe vím, že i tak jsou schopné pochopit, co se smí a nesmí a jaké chování je nepřijatelné. Neustále se je to snažíme učit a učit, ale bohužel cítím, že doma si děti dělají, co chtějí. My informace o jejich domácím prostředí v podstatě nemáme, oficiálně vůbec ne, jen když nám rodiče něco chtějí říci, některé děti povídají o rodinách, ale jak je to ve skutečnosti, jen domýšlíme. Nejvíce je to vidět po velkých prázdninách, to trvá pěknou dobu, než se dostane do přijatelných kolejí, které alespoň částečně umožňují normální práci. Ale jak jsem říkala, já mám radost z každé maličkosti, a tak to je. Pro některé rodiče vše končí a začíná v šatně školy, pusou a pa odpoledne. Já, když potřebuju mluvit s některými z rodičů, musím dávat velký pozor, abych je zastihla. Máme sice notýsky, ale to je hodně omezená možnost komunikace, taky můžu zavolat, máme školní mobil, ale osobní popovídání nic nenahradí. Tak, abych to shrnula, myslím, že chování dětí rodiče zajímá, hlavně doma, aby měli klid, ale ve spojitosti s námi to neřeší.“

3. Týkají se otázky zákonných zástupců žáků vaší školy směrem k vám finančních záležitostí spojených se školou?

„No, možná, nejvíce se opakují dotazy ohledně peněz. My se snažíme s dětmi podnikat různé akce, bereme je výstavy, do divadla, do solné jeskyně a podobně, samozřejmě na takové akce, o kterých si myslíme, že jsou pro děti přínosem a často se stává, že se od rodičů vybírají částky velmi obtížně. A přitom se nejedná o žádné velké sumy, třeba solná jeskyně stojí čtyřicet korun pro jednoho, a to myslím není nic tak zatěžujícího pro rodinný rozpočet. No, a ještě mě napadá, že když se dopravujeme na tyto akce, máme často problémy s průkazy. Mám na mysli průkazy ZTP/P, kdy se pak můžeme dopravovat zdarma. No a ty děti, co je nemají vůbec nebo je jim rodiče nedali s sebou, přestože jsme je na to upozorňovali a žádali jsme o ně, pak nemají peníze na dopravu, a to je problém, nechceme jezdit na černo, ale ani za ně platit. To jsem totiž udělala jednou. Zaplatila jsem to ze svého a už jsem ty peníze nikdy neviděla. No, mě tak ani nešlo o těch pár korun, ale o princip. Jako, že si zvyknou, že když nechtěj dát, tak my to dětem zaplatíme. Ono je to opravdu hodně těžké, máme ve třídě sedm dětí, chceme jet třeba do té solné jeskyně a jeden nezaplatí. My to nechceme kazit ostatním dětem, které se těší, navíc solná je zdravá, ale je to obtížné, kam s tím jedním žákem, který nemá zapláceno. Jednoho žáka rodiče záměrně omlouvají z výuky, když dopředu

vědí, že jdeme třeba do divadla. Myslím, že se jim nechce hlavně platit. Možná se tyhle finanční otázky neřeší tak často, ale mě asi nejvíc ze všech problémů, co v práci s dětmi máme, rozčilujou. Berou na děti příspěvky a děti nemůžou ani do jeskyně!“

4. Týkají se otázky zákonných zástupců žáků vaší školy hygienických návyků žáků?

„Otázky na hygienu se opakují, protože děti mají různé potřeby, jsou různé požadavky od rodičů. Řešíme to stále dokola. Úkony soběstačnosti spojené s hygienou jsou důležitou dovedností, které chceme děti naučit, i rodičům na tom hodně záleží.“

5. Týkají se otázky zákonných zástupců žáků vaší školy stravovacích návyků žáků?

„Stravování je myslím celkem v pohodě, nikdo se ani moc neptá, u nás ve třídě všichni chodí na obědy, normálně se stravují, nemají žádné speciální požadavky. Takové ty běžné záležitosti, občas někdo něco nejí, ale nic neobvyklého, myslím.“

6. Týkají se otázky zákonných zástupců žáků vaší školy vztahů mezi spolužáky?

„Je velice složité řešit konflikty vzniklé z těchto vztahů. Bylo by fajn, mít pro některé autistické děti nějaké úkryty, domečky, kam by se mohly schovat a uklidnit se podle svého, ale na to tu bohužel nemáme prostory.“ Vztahy mezi spolužáky jsou důležité. Rodiče se občas na něco zeptají, pokud mají pocit, že se jejich dítě necítí dobře, zda se něco neděje, také je zajímá, pokud je ve třídě nový spolužák, což se děje. Některé děti mezi sebou mají komplikované vztahy. Příčina je v jejich postižení. Ale s tím vším musíme počítat.“

7. Obracejí se na vás zákonní zástupci žáků vaší školy s otázkami souvisejícími se sociálními problémy?

„Někdy se na něco ptají, mnoho rodičů řeší peníze, to je dost často problém. Jinak mě nic nenapadá.“

8. Obracejí se na vás zákonní zástupci žáků vaší školy s otázkami souvisejícími se sociálně právním poradenstvím?

„No, pokud máte na mysli příspěvky a tak, tak jak už jsem říkal, nejvíce se mi vybaví ty průkazky ZTP nebo ZTP/P. Také vím, rodiny pobírají sociální dávky, hlavně příspěvek na péči, přídatky, to se mnou však nikdy neprobírají.“

9. Obracejí se na vás zákonní zástupci žáků vaší školy s otázkami souvisejícími s dávkami sociální péče?

„To už jsem zodpověděla, ne.“

10. Obracejí se na vás zákonní zástupci žáků vaší školy s otázkami souvisejícími s kompenzačními pomůckami pro jejich děti?

„Pomůcky probíráme pouze na začátku školního roku, když ve třídě vybíráme peníze na pořízení nových pomůcek. Spíš se ptáme my, kdy budou mít možnost přinést požadovanou částku (smích). Oni nás vyslechnout, někdy se zpožděním, ale vždy peníze přinesou. Na pomůcky pak vždy ano.“ To jste měla na mysli vzdělávací pomůcky? Já

bych se ráda zeptala na kompenzační. Na vzdělávací až pak. „Myslím, že kompenzační pomůcky ani neví rodiče ve většině, co jsou. Nerozlišují kompenzační nebo výukové.“

11. Obracují se na vás zákonní zástupci žáků vaší školy s otázkami souvisejícími s vzdělávacími pomůckami pro jejich děti?

„Tak to už jsem zodpověděla, že?“

12. Obracují se na vás zákonní zástupci žáků vaší školy s otázkami souvisejícími s mimoškolními aktivitami dětí?

„Mimoškolní aktivity, jak jsem již říkala, realizujeme s dětmi často, výstavy, solná jeskyně, divadlo a tak dál. Rodiče mají občas problém s platbami, jak jsem říkala, ale s akcemi jako takovými ne. Snad jsou rodiče spokojení. Ptáte se na mnohé oblasti, o kterých s námi rodiče, zákonní zástupci mluví, já tu jsem dlouho, nejdéle ze všech zaměstnanců, znám děcka od malička, většinou s námi projdou k dospělosti, a nejdůležitější podle mého názoru je, aby děcka byla spokojená. Na to by se jejich rodiny měli ptát. Co udělám já, co uděláte vy, co uděláme společně.“

13. Obracují se na vás zákonní zástupci žáků vaší školy s otázkami souvisejícími s rodinnými problémy?

„Mají problémy dost často v rodinném soužití, to vím od kolegů, někdy se okrajově zmíní, ale přímo mě se tedy nesvěřují. Občas se někteří z rodičů povzdechnout nad budoucností, co se bude dít, až děti povyroستou, ale to je spíše taková zmínka, nic, na co by očekávali odpověď. Ono to u nás ve škole je také dost obtížné, jako kde si povídat. Rodiče nám v šatně předávají děti, některé přijdou sami ze šatny, ani rodiče nevidím, a pokud tedy jsou v té šatně, není to ideální místo pro rozhovor, všude další jiní lidé.“

14. Pokud se vás zákonní zástupci dětí vaší školy zeptají na problematiku z oblasti, která vám není známa, na koho se obracíte o radu, kde hledáte pomoc?

„No, vím něco sama z vlastní zkušenosti, taky už mi není dvacet (smích), ale radím se asi nejčastěji s kolegyní ve třídě. Víam samozřejmě, že ve škole je výchovný poradce a s tím by bylo možno případně řešit problémy, ale také vím, že kolegyně, která to dělá, je leckdy ráda, že je ráda, má toho moc, učí a těch papírů, a tak ji nechceme s kolegyní ve třídě moc zatěžovat. Pak, když se nás třeba ptají na průkazy ZTP/P, o kterých jsem mluvila předtím, třeba, vzpomínám si na dotaz jedné maminky, jak to, že náš kluk ho nemá a ten jeho spolužák je postižený méně a má ho, (myšleno průkaz ZTP/P), tak se ptám dalších kolegů nebo hledám na internetu. Ale on ten dotaz třeba padne, já se snažím pro rodiče zjistit, co jen můžu, třeba jim to i vytisknu, ale ve výsledku se neděje nic. Můj názor je, že tak nějak na to nemají kapacitu, aby si to vyřídili po úradech. Jo, kdyby jim to někdo připravil pod nos, to by bylo fajn. Ale je to můj názor. Alespoň v naší třídě. A samozřejmě jsou tu rodiny, které přesto, že to mají opravdu s dětmi hodně složité, se snaží, jak mohou a všechno mají v pořádku a nestane se, že by něco nezaplátili nebo něco neřešili.“

Zmínila jsem výchovného poradce ve vaší škole, víte, s čím konkrétně by vám mohl pomoci, případně, s čím už vám v minulosti pomohl?

„No, vím, že určitě s prospěchem žáků, což ale u nás problém není vzhledem k tomu, že jsme speciálka (myšleno speciální škola). To už jsem vám říkala na začátku, prospěch nikoho moc nezajímá. Taky vím, že ona má na starosti spoustu papírů k různým doporučením našich žáků z celé školy, podpůrnými opatřeními a dalšími záležitostmi, aby vše dobře fungovalo a jak už jsem řekla, nechce se mi ji moc obtěžovat. Ale vím, že ve vedlejší třídě byl velký problém s omluvenkami žáků a že kolegyně výchovná poradkyně tam byla, aby se vše dobře vyřešilo.“

A znáte i nějaké instituce, které by vám mohly být nápomocny, pokud by vás zákonní zástupci žádali o radu v oblastech, které vám jsou neznámé?

„Vím, že v případě opravdu velkých komplikací je dokonce naší povinností nahlásit problematickou situaci, třeba neomluvenou dlouhodobou absencí vedení školy, a to pak kontaktuje sociálku. Ale sama za sebe, nepamatuji se, že by se to, kdy využilo. Já jsem moc ráda, nedovedu si představit něco takového řešit. Na to nejsem stavěná. Já vím, že je to trochu slabošské, ale v práci se snažím vydat ze sebe pro naše děti co nejvíce a dál se nechci do věci moc plést.“

A napadají vás ještě jiné instituce než ta „sociálka“? Měla jste patrně na mysli orgány sociálně právní ochrany dětí?

„Ano...No, tak určitě existují i jiné instituce. Úřad práce má na starosti průkazky a taky příspěvek na péči a přídavky, myslím, že je ještě nějaký příspěvek na dopravování dětí, tak ten znám. Pak určitě vím, že existují různé nadace, které pomáhají rodinám s postiženými dětmi. Také znám Národní radu pro zdravotně postižené, z médií, tam je ten pan Krása. Bude toho asi více, ale jak jsem říkala, v práci se dětem věnuji naplno, a pokud by někdo něco potřeboval konkrétně, tak bych mu informace sehnala, ale teď asi víc nevím.“

Jaká jsou další otázky, které ještě nebyly zmíněny v našem rozhovoru a pokládají je vám zákonní zástupci žáků vaší školy?

„No, momentálně mě nic nenapadá.“

15. Existuje z vaší strany nějaká připomínka, rada, návrh, kterou byste ráda doplnila náš rozhovor?

„No, opravdu jsem ráda, že v naší škole pracuji. Když jste mi na začátku říkala, o čem píšete svou práci, zaujalo mě to, proto jsem také souhlasila s rozhovorem. Tak vám přeji mnoho štěstí.“

Přepis rozhovoru s respondentem číslo 4

1. Týkají se otázky zákonných zástupců žáků vaší školy prospěchu žáků?

„Prospěch se pochopitelně řeší, alespoň většina rodičů se zajímá, jak dítě v ten den uspělo či neuspělo, úplně se to netýká konkrétních výsledků za celý den, na to ani není čas to všechno detailně řešit, vlastně ani prostor v chodbě školy. Ale nejvíce se, vzhledem k tomu, jaké tu děti máme, řeší psychická pohoda dítěte, to, jak bylo dítě celkově přes den nalazeno, zda nebyly nějaké výkyvy, komplikace. K čemuž dochází poměrně často a rodiče o tom vždy informujeme. To, co dítě konkrétně dělalo je až druhotné. Nejsm si jista, zda to, co jim říkám, jsou schopni uchopit. Co nadělám, že? ... Vědomosti a znalosti jsou spíše podružné, jde hlavně o to, jak dítě fungovalo po zdravotní stránce. Někdy si připadám spíše jako zdravotník a pečovatel než jako kantor. Ale se všemi dětmi mám blízký vztah a tato práce mne naplňuje, i když je to někdy po psychické i fyzické stránce dost náročné, a to si uvědomují i někteří rodiče našich dětí ve škole a chápou, jak je naše povolání obtížné a řekla bych i záslužné.“

2. Týkají se otázky zákonných zástupců žáků vaší školy chování žáků?

„Ano, jak již jsem řekla, chování, našich žáků se opravdu řeší denně. Máme nastavená jasná pravidla, pravidla třídy, což děti ví a na nás, na učitelích je, držet děti podle těchto pravidel. Každé dítě je jiné, specifické svou diagnózou. Přesto jsou to všechno děti, které potřebují jasně vytyčené hranice a jejich chování se musí korigovat. Jinak by ve třídě za chvíli nebylo dítě žádné (lehký úsměv). Bohužel my ve škole dětem nastavujeme hranice, dáváme jim tím i pocit řádu, a tedy i bezpečí, ale u některých rodin to často doma stejně nefunguje, což vidím hlavně po víkendu, když se děti chovají jako utržené ze řetězu a po prázdninách trvá opravdu velmi dlouho, než se děti dostanou do kolejí, kde je možné s nimi pracovat. Rodiče si spíš neumí představit, jak obtížné je kolikrát děti, které jsou v chování často nevladatelné, agresivní, křičící, učit. My tam nemáme jenom jedno to jejich dítě, tak si často rodiče situaci představují a nějak zapomínají, že ani oni to s tím jedním nemají sami doma snadné. A my takových máme ve třídě několik. A někdy vidím, jak si rodiče do školy dítě spíše odkládají, protože sami chtějí mít klid a chovají se k nám – podotýkám někteří, jako bychom byli spíše nějaké služby či služby na hlídání dětí a za tu nás přeci "bohatě" platí stát. A takové děti jsou tam od brzkého rána, rodiče často doma-nijak nepracují a berou si je až na konci naší pracovní doby, když my ty děti máme v popisu práce. (pokrčí rameny) Tak abych to shrnula, chování souvisí s tím, jak je dítě psychicky nalazeno a to opravdu řeším s rodiči denně. Všichni rodiče si vlastně přejou jediné, aby dítě, které si ze školy přebírají, bylo v pohodě a doma s ním bylo málo starost.“

3. Týkají se otázky zákonných zástupců žáků vaší školy směrem k vám finančních záležitostí spojených se školou?

„Otázky ohledně peněz se řeší velmi často. Někdy je z rodičů problém dostat peníze pro děti na kino, a to se opravdu jedná o velmi nízké částky v řádu desetikorun a musíme brát v potaz, že rodiče berou na děti od státu nemalé finanční příspěvky. Je mi až trapně řešit tyhle finanční věci, když vím, že někteří rodiče ani nechodí do práce a na příspěvcích od státu, které směřují na pomoc jejich dítěti doslova parazitují. Nechodí do práce, ale na alkohol a cigarety mají peníze vždýcky a kino dvakrát za rok nebo divadlo, v tom vidí značný zásah do rodinného rozpočtu. Bohužel jsem jen učitelka, nemohu nikoho moralizovat a usměrňovat, ale s tímhle tady bojuji prakticky nepřetržitě a moc

mne to vzhledem k dětem mrzí. Kolikrát jsem přinesla po svých dětech některým rodičům oblečení pro jejich děti. Pěkné, značkové věci a víte co? Kolikrát jim nestojím ani za to poděkovat, takže takového vola, s odpuštěním, již nedělám. (krčí rameny) Ale hračky, pomůcky, něco, co je pro všechny děti nosím stále..."Rodiče přitom přesně ví, kolik a jaké akce jsou a za jakou částku, s tím jsou seznamováni v průběhu celého školního roku. Pak mne potěší, když se najdou rodiče a přinesou třeba něco do školy dětem sami, třeba papíry nebo knihy pro děti nebo vám dají na konci školního roku kytku a na Vánoce přinesou ochutnat cukroví. To zahřeje u srdce. Tak buďme konkrétní, jeden příklad za všechny. Dítě nemá zaplacenou stravu. Rodiče jsou opakovaně upozorněni na tento fakt. Stále není strava zaplacená, a tak jsou rodiče informováni, že dítě nemůže následující den do školy. Bez svačiny a oběda to není možné. Rodiče přislíbí, že vše napraví. Další den ráno dítě převezmu dítě z ranní družiny. Zjistím, že strava je nezaplacená. Volám rodičům, ti to neberou nebo argumentují tím, že nemohou z práce odejít. Tak dám dítěti svoje jídlo nebo odeberu od ostatních dětí po trošce, aby se dítě najedlo. Není to správné, ale nechat dítě hladý? To je správné? Že je rodiče nechají hladý, tak já ne!"

4. Týkají se otázky zákonných zástupců žáků vaší školy hygienických návyků žáků?

„Rodiče sami vědí, jak na tom jejich dítě s hygienickými návyky je. Vždycky jsou nadšené obě strany, když třeba skončí po dlouhé době konečně plenování a na tom se pracuje jak doma, tak ve škole, a to je vždy velký pokrok, který si přály obě strany a udělá tedy radost jim i nám. To, že se dítě neumyje ruce po toaletě s rodičem neřeším, to řeším s dítětem a je to i v pravidlech třídy.“

5. Týkají se otázky zákonných zástupců žáků vaší školy stravovacích návyků žáků?

„To není o otázkách. Některé dítě potřebuje u jídla pomoc, jiné dokonce mixovat stravu a krmit, to však všechno rodiče vědí a doma to probíhá podobně. Spíše je problém s tím, že děti je ve třídě více než doma a najíst by se chtěli všichni včetně učitelů v klidu, což však není možné, některé děti jsou velmi hlučné, jiné mají záchvaty vzteku, protože nechtějí zrovna tento druh pokrmu atd. O mimořádných situacích u stolování rodiče spravujeme, ale o těch, pro nás již běžných je nemáme důvod informovat. Myslím ty rozlité polévky, nevhodné vyjadřování se o jídle, krkání pro zábavu, a podobně.“

6. Týkají se otázky zákonných zástupců žáků vaší školy vztahů mezi spolužáky?

„Ano, většinou už od dítěte ví, s kým si dítě rozumí, koho vyhledává pro kamarádství pro spolupráci. A zajímají se o to, jak se dítě projevuje mezi dalšími dětmi a často mají pocit, že jejich dítě má špatné chování, protože na něj má negativní vliv to či ono dítě. Nechci na žádné dítě, jak se říká žalovat, ale snažím se rodiče udržet v obraze a sděluji mu to podstatné a to, co by ve škole probíhat nemělo. A očekávám spolupráci s ním jako rodičem. Takže třeba eliminovat-např. agresivní výbuchy jeho vůči spolužákům nebo učitelům.“

7. Obracují se na vás zákonní zástupci žáků vaší školy s otázkami souvisejícími se sociálními problémy?

„Sociální problémy? Nevím, co přesně máte na mysli. Kolikrát se ptají na něco, co opravdu nevím, jsem přeci jen kantor, a ne sociální pracovník. Občas se ptají, kde, co a jak řešit, co se týče nějakých dávek, ale s tím jim pomoci nemohu, jen je odkážu třeba na sociální úřad. Kdyby byl na škole někdo kompetentní právě v této sociální sféře, tak by to uvítali učitelé i rodiče.“

8. Obracují se na vás zákonní zástupci žáků vaší školy s otázkami souvisejícími se sociálně právním poradenstvím?

„Jak jsem již odpověděla v předchozí otázce, těmto věcem nerozumím, nemám na ně vzdělání a mohla bych rodiče uvádět v omyl, což bych nerada. Takže je musím odkazovat opět na sociální úřad. I v těchto oblastech by všichni na školách uvítali odborníka, který by mohl pomoci přímo na půdě školy.“

„Vidíte, to jsou právě ty momenty, kdy bych na škole uvítala někoho kompetentního, kam bych mohla rodiče s jeho dotazem poslat, myslím sociálního pracovníka například. Takže když nevím, zeptám se kolegyně nebo se snažím danou otázku mít v paměti a něco si k ní zjistit a s rodičem to proberu později. Většinou má pochopení, že učitelka nemůže znát všechno.“ (úsměv)

9. Obracují se na vás zákonní zástupci žáků vaší školy s otázkami souvisejícími s dávkami sociální péče?

„To jsou stále velmi podobné otázky, co mi dáváte. V tomto ohledu nemohu rodičům v ničem poradit, musí se obrátit na odborníky na příslušných úřadech. Sama bych se v tom potřebovala dobře zorientovat, pro svoje potřeby. Kdyby mi někdo přímo poradil v práci a chápal by, že se ptám stále dokola, než tomu rozumím, tak to by se mi líbilo. Na úřadech to je někdy hodně nepříjemný, vypadám jak trouba.“

10. Obracují se na vás zákonní zástupci žáků vaší školy s otázkami souvisejícími s kompenzačními pomůckami pro jejich děti?

„Rodiče vnímají, že kompenzačních pomůcek je na škole minimum, sice mohou mít výhrady, ale dobře ví, že my, kantoři, s nimi nic neuděláme. Takže musí své výhrady a dotazy v tomto ohledu směřovat třeba na Ministerstvo školství, respektive zdravotnictví. Sama bych si přála kompenzační pomůcky pro naše děti mít k dispozici, protože by to dětem značně prospělo, ale to je přáním všech učitelů tady. A zatím se nic neděje. Na druhou stranu si musí rodiče uvědomit, že naše škola spadá do klasického státního školství, a to je zdarma. Kdyby měly jejich děti v soukromých institucích, kde budou za služby pro jejich děti platit, pomůcky by měly. Asi mi rozumíte, jsou to dvě strany jedné mince.“

11. Obracují se na vás zákonní zástupci žáků vaší školy s otázkami souvisejícími s vzdělávacími pomůckami pro jejich děti?

„I tato otázka úzce souvisí s tou předchozí, je vcelku nepodstatné, zda se jedná o kompenzační nebo vzdělávací pomůcky, i když pochopitelně vzdělávací pomůcky jsou finančně přeci jen finančně dostupnější. Rodiče úplně neřeší postupy vzdělávání, ale spíše výsledky. To, z čeho a jak dítě učíme je náš postup a nezáleží, zda dítěti ukážeme zvíře v reálu nebo na obrázku určeném pro výuku. Jestli mi rozumíte. To je ten postup. Když dítě ví, jak vypadá morče nebo želva, to už je ten cíl. Mnoho pomůcek si vyrábí učitelé sami. Často nemáme ani počítač na třídě, tonery do tiskáren dochází a my máme

hrůzu, zda nám škola koupí nové. Proto jsem ráda, když můžu dětem ukázat věci v životě-zvířata, rostliny, Slunce než na obrázku. On takový brouček, co leze po dětském prstě a šimrá, to je zážitek a zkušenost pro dítě největší.“ (úsměv)

12. Obracejí se na vás zákonní zástupci žáků vaší školy s otázkami souvisejícími s mimoškolními aktivitami dětí?

„Mimoškolní aktivita, tedy vše, co souvisí například s výlety. Ano, o tom jsou rodiče předem informováni. Po poradě s rodiči se třeba některé dítě dané akce nemůže účastnit. Jde především o autisty, kterým sebemenší prostředí – tedy značné změny nedělají dobře a narušily by psychickou pohodu dítěte. A o té se vždy s rodiči bavíme, u dětí, které změny špatně snášejí, dopředu.“

13. Obracejí se na vás zákonní zástupci žáků vaší školy s otázkami souvisejícími s rodinnými problémy?

„S některými rodiči jsou vztahy velmi otevřené, řekla bych na velmi přátelské úrovni a vím, kde pracují, jaké mají starosti právě v práci nebo v partnerském životě. Někdy jsou velmi otevření a v tom cítím důvěru, která do našich životů přeci patří. Kolikrát některé maminky mají slzy v oku a potřebují podporu a kolikrát stačí pár slov a vím, že se jim uleví, spíš mne mrzí, že všechno probíhá ve velké rychlosti, není u toho soukromí. Na malinké chodbě je rodičů mnoho a děti předávám rychle a řeším další, které jsou na toaletě, myjí si ruce a oči musím mít všude. Na to lidské popovídání je času opravdu jen omezeně. Mají problémy dost často v rodinném soužití, to vím od kolegů, někdy se okrajově zmíní, ale přímo mě se tedy nesvěřují. Občas se někteří z rodičů povzdechnou nad budoucností, co se bude dít, až děti povyrostou, ale to je spíše taková zmínka, nic, na co by očekávali odpověď. Ono to u nás ve škole je také dost obtížné, jako kde si povídat. Rodiče nám v šatně předávají děti, některé přijdou sami ze šatny, ani rodiče nevidím, a pokud tedy jsou v té šatně, není to ideální místo pro rozhovor, všude další jiní lidé.“

14. Pokud se vás zákonní zástupci dětí vaší školy zeptají na problematiku z oblasti, která vám není známa, na koho se obracíte o radu, kde hledáte pomoc?

„Nevím, musím se zamyslet. Nejsou to dotazy jako takové, spíš bych to nazvala vyřknutá zbožná přání rodičů. Rodiče kolikrát mají nereálné představy o svých dětech...Takže když stále slyším, že je jejich Pavlík přeci normální kluk a když my ho mnohé naučíme-tedy doženeme asi i to, co příroda jemu ubrala, promiňte, nevím, jak to nazvat, tak on bude jednou zase jednou normální. Chápu, že slyšet některé verdikty musí být tvrdé, sama jsem matkou. Ale pokud si rodič nepřipustí, co je realita a nebude s takovou skutečností pracovat, nejenže se nic nezmění, naopak bude to horší a snění s otevřenými očima nepomůže ničemu. Takový rodič často klade nesmyslné požadavky na kantora a po něm očekává, že kantor mávnutím kouzelného proutku změní jejich dítě, víte, že dítě bude zase "normální". Přitom rodič má v ruce několik posudků od různých odborníků, bere na dítě příspěvky, měl by si uvědomit, proč to tak je, dítě má ve speciální škole také z nějakého důvodu. Víte, co tím asi myslím. Smutné je i to, když se dítě jeví už v nějaké normě, pracuje se s ním dobře, až má člověk pocit, že dítě je v docela "v pohodě", ale najednou doslova udeří regrese a dítě jde kolikrát ve všem prudce dolů, to je velmi smutné, nebývá totiž cesty zpátky.“

15. Existuje z vaší strany nějaká připomínka, rada, návrh, kterou byste ráda doplnila náš rozhovor?

„Vím, že práce ve speciálním školství není jednoduchá, přesto to beru jako práci krásnou, jako poslání a vidět plody našeho učitelského úsilí a úsměv dětí mi přináší radost a chuť do další práce a přála bych si hlavně, aby se k postiženým dětem do škol dostávalo více peněz, aby se mohly nakoupit pomůcky, rehabilitační stoly, více by se měl spojit svět těchto lidí s těmi lidmi, kteří jsou standardně zdraví. Víte, není dne, hodiny, minuty a každému se může svět změnit a být najednou mentálně i fyzicky jiný může postihnout kohokoliv, stačí chvilka nepozornosti za volantem a svět už nebude jako dřív. Ale vraťme se k tomu, co bych chtěla změnit, kdybych mohla. Přála bych si i pro nás učitele nějaké zázemí. Ty záchody, tak ty pamatují, a že neteče teplá voda v umývárce, to ani nechtějte, abych komentovala (křčí rameny). My máme ve škole velmi špatné zázemí, kolikrát co si nepřineseme z domova, tedy ze svého, prostě nemáme. A když vidím klasické školy, kam peníze přeci jen jdou více, je mi z toho smutno. Pak taky nevidím dobře nastavený systém. Do dospělosti, zhruba do 26. roku mohou děti navštěvovat naši školu, my je vzděláváme, někteří se vyučí, budou schopni nějakým způsobem zapojit se do společnosti, ale co ten zbytek? Víte, nechci na to ani myslet. Sěti Vám přirostou k srdci, jste s nimi v denním kontaktu a co bude s těmi ostatními? Jejich rodiče jednou budou staří, nebudou se o ně moci postarat a kde skončí? Někde v ústavě. Možná, kdyby byly nějaké stacionáře, na které by si děti zvykaly. Komunita fajn lidí, nevím, ale myslím na to často, úplně nemohu odříznout tyto pocity, promiňte.“ (smutek v očích)

Přepis rozhovoru s respondentem číslo 5

1. Týkají se otázky zákonných zástupců žáků vaší školy prospěchu žáků?

„Ano, rodiče se ptají, ale jen okrajově. Uvedu příklad. Třídní schůzky mají formu individuální konzultace. Tato možnost je tu ostatně vždy, netřeba vyčkávat na třídní schůzku. Ale cítím, že ve většině případů rodiče třídní schůzku navštíví z povinnosti, či chtějí hovořit pouze o záležitostech, které oni sami považují za důležité, a já jen s obtížemi vysvětluji, udržím jejich pozornost pro záležitosti, které jim potřebuju sdělit a řešit já. A jedná se o záležitosti spojené se vzděláváním a výchovou jejich dětí!“

2. Týkají se otázky zákonných zástupců žáků vaší školy chování žáků?

„Otázky chování řešíme denně s rodiči. Důslednost je potřeba. U některých shledávám výrazné nedostatky, které ovšem nemohu hodnotit, protože mi to nepřísluší. Mohu jen empaticky, asertivně jednat v zájmu dětí a školy ve smyslu splnění povinností.“

3. Týkají se otázky zákonných zástupců žáků vaší školy směrem k vám finančních záležitostí spojených se školou?

„Otázky týkající se peněz řešíme s rodiči, chcete-li zákonnými zástupci průběžně. Je třeba mít platby v pořádku, nevadí mi jim i poradit, případně i věnovat osobní čas. Nedávno jsem hledala informace k možnosti získání obědů zdarma od jedné nadace. Rodina žáka na tom finančně není dobře a já ráda pomohu.“

4. Týkají se otázky zákonných zástupců žáků vaší školy hygienických návyků žáků?

„Otázky spojené s hygienou slýchám od rodičů často. Například mám ve třídě děvčata, která mají menstruaci. Jedna z nich po dobu tohoto období vždy zůstává v domácím prostředí, protože je pro ni velice obtížné zvládnout toto období. Rodiče mi tuto informaci sdělí a žákyně je omluvena. První hovor o důvodu absence žákyně byl velice komplikovaný, matka děvčete nemohla nalézt vhodná slova, bylo jí to nepříjemné se mnou probírat intimní záležitosti dcery. Pak jsme to společně zvládly, ale upřímně, musela jsem vynaložit hodně sil, aby to proběhlo důstojně pro nás obě. (pozn. Respondentka zčervenala.) Jiné děvče potřebuje pomoc při úkonech spojených tímto obdobím a přesto, že to má na starosti kolegyně, v případě její absence toto musím činit já, je mi to nepříjemné, ale nedá se nic dělat, práce ve speciální škole je s takovými úkony spojena. Jsem žena, mám pochopení a vím, co je potřeba.“

5. Týkají se otázky zákonných zástupců žáků vaší školy stravovacích návyků žáků?

„Strava je také častým tématem. Musíme se vždy chovat a jednat profesionálně, očekává se to od nás a je to náročné. Pokud si zákonní zástupci přejí, abychom například pro jejich autistické dítě mixovali stravu, protože jinak nic nesní, budu to dělat. Stejně tak vyhovím rodiči, když jeho dítě potřebuje zkoušet nové pokrmy a budu trpělivě předkládat stravu a věřit, že se podaří další pokrok. Někteří zákonní zástupci mají výhrady ke kvalitě množství stravy, ale domnívám, že vše je v pořádku a dle norem.“

6. Týkají se otázky zákonných zástupců žáků vaší školy vztahů mezi spolužáky?

„Ano, i zde se rodiče dotazují. Chtějí, aby vztahy ve třídě byly korektní a přátelské a jejich děti se vzdělávaly a vyrůstaly v pozitivním klimatu. A my jsme profesionálové, a tak se tak musíme vždy chovat a naplnit přání rodičů.“

7. Obracejí se na vás zákonní zástupci žáků vaší školy s otázkami souvisejícími se sociálními problémy?

„V této oblasti trochu tápu, přesto, že se mě rodiče dotazují. Mohu poradit i v jiných oblastech, snažím se, dotazy padají. Pro příklad, aktuálně pomáhám jedné z maminek s odvoláním ve věci příspěvku na péči. Vše potřebné jsem nastudovala, snad dobře. Věřím, že uspějeme.“

8. Obracejí se na vás zákonní zástupci žáků vaší školy s otázkami souvisejícími se sociálně právním poradenstvím?

„Myslela jsem, že to souvisí s předchozí otázkou. Myslela jsem, že je to samé. Vidíte, musím se ještě hodně učit. Možná proto by nebylo od věci, aby zde ve škole byl přítomen někdo kompetentní, kdo by sociálním problémům rozuměl.“

9. Obracejí se na vás zákonní zástupci žáků vaší školy s otázkami souvisejícími s dávkami sociální péče?

„To úzce souvisí s otázkami již položenými. Tak to je myslím jasně?“

10. Obracejí se na vás zákonní zástupci žáků vaší školy s otázkami souvisejícími s kompenzačními pomůckami pro jejich děti?

„Zákonní zástupci dětí se neptají na kompenzační pomůcky. Já se domnívám, že to je naše starost jako speciálně vzdělaných pedagogů vědět vše o kompenzačních pomůčkách, rodiče mají jiné starosti.“

11. Obracejí se na vás zákonní zástupci žáků vaší školy s otázkami souvisejícími s vzdělávacími pomůckami pro jejich děti?

„Zákonní se nedotazují, nemají představu, co to vzdělávací pomůcky jsou a jakým způsobem se používají ve vzdělávacím procesu. Chápu to, to je naše práce. Já si i pomůcky často vyrábím sama. Ty originální bývají velice drahé a škola nemá tolik finančních prostředků na jejich zakoupení.“

12. Obracejí se na vás zákonní zástupci žáků vaší školy s otázkami souvisejícími s mimoškolními aktivitami dětí?

„Ano, zajímají se o ně, jaké akce může škola nabídnout nad rámec školního vzdělávání. Ráda chodím s dětmi na výlety, pobyt v přírodě dětem s kvalitní vzdělávací nabídkou velmi dětem prospívá. Bohužel, narážíme někdy na problém financování takovýchto akcí. Rodičům je kolikrát zatěžko připravit dětem svačiny nebo jim dát kvalitní obuv. Je mi to líto, dětem mají výlety v oblibě. Také tu máme pro děti zájmové kroužky. Rodiče se na ně ptají.“

13. Obracají se na vás zákonní zástupci žáků vaší školy s otázkami souvisejícími s rodinnými problémy?

„S rodinnými problémy se občas rodiče svěří. Je to dost složité, co odpovídat, ale snažím se pomoci, alespoň vyslechnutím a slovy pochopení. Máme na škole výchovného poradce, vím, že tam bych je mohla odkázat. Ale chápu to tak, že pokud se svěří, chtějí spíše slyšet okamžitá slova povzbuzení nebo ani neočekávají odpověď a stačí jen, když poslouchám.“

14. Pokud se vás zákonní zástupci dětí vaší školy zeptají na problematiku z oblasti, která vám není známa, na koho se obracíte o radu, kde hledáte pomoc?

„Jak jsem zmínila, máme tu výchovného poradce, taky se obracím na kolegy nebo se sama snažím, většinou hledáním informací na internetu.“

Jaká jsou další otázky, které ještě nebyly zmíněny v našem rozhovoru a pokládají je vám zákonní zástupci žáků vaší školy?

„Momentálně mě nic nenapadá.“

15. Existuje z vaší strany nějaká připomínka, rada, návrh, kterou byste ráda doplnila náš rozhovor?

„Nevím, mám svou práci ráda, to bych asi ráda dodala.“

Přepis rozhovoru s respondentem číslo 6

1. Týkají se otázky zákonných zástupců žáků vaší školy prospěchu žáků?

„Upřímně, u nás se prospěch neřeší.“

2. Týkají se otázky zákonných zástupců žáků vaší školy chování žáků?

„No, tak tady je to o trošičku lepší než s tím prospěchem.“ Jak to myslíte? „U nás ve třídě je dost autistů, kteří jsou v chování velmi specifictí, tak to rodiče zajímá a ptají se, jak se jejich dítě chovalo, jestli je v především po psychické stránce v pohodě. Sám mám postiženého bratra a vím, jak ta pohoda je důležitá, ale bez zájmu rodiče o dítě jde všechno hůř. Zájem mnoha rodičů chápu jako něco, co by se dělat mělo. Myslím, že pro hodně rodičů jsme škola, co jim pohlídná jejich postižené děti. Oni (myšleno zákonní zástupci) se jednoduše spoléhají na to, že mi jim vyhovíme. Když přijdu pro dítě pozdě, vědí, že mi ho nevyšoupnem před dveře, to nejde. A omluva? V době mobilů? Nebudu to raději dál komentovat. Někteří zákonní zástupci jednají velice zodpovědně, dotazují se a zajímají se o své děti. Ale bohužel spíš to nefunguje.“

3. Týkají se otázky zákonných zástupců žáků vaší školy směrem k vám finančních záležitostí spojených se školou?

„Tak peníze, ty se řeší furt. Mají koupit jednou za pololetí pro svoje děti šťávu, kapesníky a je to problém! Přitom je to halířová položka!“ (směje se)

4. Týkají se otázky zákonných zástupců žáků vaší školy hygienických návyků žáků?

„Otázky spojené s hygienou padají. S kolegou jsme na záchodech s našimi dětmi často, oni jsou opravdu specifictí v chování a záchody k tomu patří. Rodiče by rádi, aby to bylo jinak, ale není, je to takové téma ne zrovna lehké pro povídání.“ Mohl byste být prosím konkrétnější? „Záchody holky, kluci dohromady, tak o tom kolují retro fotky na facebooku, a u nás je to realita. Je to pro mě hodně nepříjemný, připadám si vlastně jako pracovnice na veřejných záchodcích. A nejen to, ta to jenom uklízí a vybírá drobný, kdežto já utírám, myju, převlékám, plenuju, vložkuju...(smutně povzdechne) A pak o tom všem mluvit s rodiči... nic moc.“

5. Týkají se otázky zákonných zástupců žáků vaší školy stravovacích návyků žáků?

„Otázky stravování se řeší docela často, hlavně kvůli velikosti porcí. Rodiče se ptají, kolik toho děti snědly, že jim připadá, že doma pak by snědly i lednici. A ke stravě bych rád dodal, že je špatně nastavený systém, já mám u nás ve třídě na starost obědy. Neustále zjišťovat, obvolávat, chceš oběd, nechceš oběd, přijdeš, nepřijdeš. Bylo by to jednodušší pro všechny, vyber si, zaplat si, odhlaš si, jak chceš sám. V době počítačů mi fakt připadá zbytečný věnovat tolik času a energie obědům.“

6. Týkají se otázky zákonných zástupců žáků vaší školy vztahů mezi spolužáky?

„No, to zase souvisí s jejich chováním (respondent má na mysli chování žáků), někteří berou i léky na agresivní projevy, no a rodiče, jestli jejich dítě si neublížovalo sobě nebo někomu jinému, spolužákovi nebo učiteli. Vidím, jak tak na vás koukám, že si to neumíte ani představit.“

7. Obracují se na vás zákonní zástupci žáků vaší školy s otázkami souvisejícími se sociálními problémy?

„Občas padne nějaký dotaz, něco vím, jak jsem řekl, mám postiženého bratra, doma to probíráme, ale taky vím, že třeba posudkáři (myšleno posudkový lékaři) na každého koukají jinak, tak ty moje rady jsou tak obecný a říkám rodičům, ať se kouknou na internet.“

8. Obracují se na vás zákonní zástupci žáků vaší školy s otázkami souvisejícími se sociálně právním poradenstvím?

„To je stejné jak s otázkou předchozí, žijeme v době internetu, ať si to každý dohledá.“

9. Obracují se na vás zákonní zástupci žáků vaší školy s otázkami souvisejícími s dávkami sociální péče?

„To už jsem myslím odpověděl v předchozích otázkách. To by bylo fajn i pro mě, kdybych měl informace od profesionála z první ruky. Ono se v příspěvcích stále něco mění a měl bych jistotu, že je to správně.“

10. Obracují se na vás zákonní zástupci žáků vaší školy s otázkami souvisejícími s kompenzačními pomůckami pro jejich děti?

„Myslím si, že rodiče ani netuší, co to kompenzační jsou a jak fungují. Protože mám postižené bratra, jak už jsem říkal, vím, jak tyto pomůcky můžou být prospěšný a užitečný.“ A ptají se tedy zákonní zástupci na tuto oblast? „Ne, neptají.“ (krčí rameny)

11. Obracují se na vás zákonní zástupci žáků vaší školy s otázkami souvisejícími s vzdělávacími pomůckami pro jejich děti?

„Ne, neptají, opravdu já bych řekl, to chování je hlavní téma, když se s rodičema bavíme.“

12. Obracují se na vás zákonní zástupci žáků vaší školy s otázkami souvisejícími s mimoškolními aktivitami dětí?

„No, to se zrovna teď řešilo. Jedem na pobyt s dětmi, ale je možné, jen vzít děti, které jsou alespoň trochu samostatné, to ale naše třída opravdu není, ale někteří rodiče si myslí, že jejich děti můžou jet, a přitom jsou děti naprosto nesamostatný. No, ten pravý důvod je, že si chtějí od dětí odpočinout. Na jednu stranu ty rodiče chápu, ale oni musí pochopit i nás.“

13. Obracují se na vás zákonní zástupci žáků vaší školy s otázkami souvisejícími s rodinnými problémy?

„A jsme u toho zase. Myslím, že rodina a chování, to spolu souvisí.“

14. Pokud se vás zákonní zástupci dětí vaší školy zeptají na problematiku z oblasti, která vám není známa, na koho se obracíte o radu, kde hledáte pomoc?

„No jasně, internet, co jiného.“

Jaká jsou další otázky, které ještě nebyly zmíněny v našem rozhovoru a pokládají je vám zákonní zástupci žáků vaší školy?

„U nás ve třídě hodně dětí bere léky, tak dotazy jsou kolem reakcí léků. Zda vidíme zlepšení u dětí nebo pozorujeme únavu, jestli spoutá nebo klesá agresivita a tak.“

15. Existuje z vaší strany nějaká připomínka, rada, návrh, kterou byste ráda doplnila náš rozhovor?

„Práce mě tak nějak naplňuje, mám sám postiženého bratra, vím, jaké to je, pečovat o takého člověka, ale po pár hodinách v práci toho mám dost. Když mi pak nějaká matka ještě vynadá, kolik to její synek má dneska slipů k vyprání, tak to se musím držet, abych neřekl něco fuj. Věděl jsem, do čeho jdu, ale myslím, že by práce měla být lépe zaplacená.“